

Er der brug for mig?

- erfaringer med integration af
sindslidende på arbejdsmarkedet
fra "Projekt Brobygning"

Marts 2008

*Rapport udarbejdet for markman af
Flemming Ibsen, Thomas Bredgaard & Iben Nørup*

*Center for Arbejdsmarkedsforskning ved Aalborg
Universitet (CARMA)*

Marts 2008

Forord

Projekt "Brobygning - mellem dig og jobbet" er et forløb for personer med en sindslidelse. Projektet er afviklet i perioden december 2006 til december 2007 som et sideløbende tvillingeprojekt i Aalborg og Vanløse.

Projektet er finansieret af Arbejdsmarkedsstyrelsen og er gennemført af konsulentfirmaet markman i samarbejde med SIND Daghøjskole i Aalborg og Lilleskolen for Voksne i Vanløse.

Er de sindslidende værd at beskæftige (sig med)?

Tendensen i dag er (desværre), at vi alle sammen forventes at arbejde mere og mere effektivt. Resultatet deraf kan ofte være, at folk bliver ramt af stress – og for nogles vedkommende bliver en evt. sindslidelse synlig.

Formålet med projekt Brobygning har været at afklare deltagerne i projektet i forhold til deres beskæftigelsesmuligheder på arbejdsmarkedet.

Det, man altid kan overveje i forhold til et projekt af denne type er, om det gør en forskel. I denne evalueringsrapport gennemgår lektor Flemming Ibsen og Ph.D Thomas Bredgaard de konklusioner, de er kommet frem til ved at følge projektet løbende.

Vi vil meget gerne takke deltagerne på Brobygning for jeres store åbenhed og forandringsparathed. Derudover vil vi meget gerne takke lederne og underviserne på SIND Daghøjskole i Aalborg og Lilleskole for Voksne i Vanløse samt ledere og medarbejdere i praktikvirksomhederne for jeres store engagement – dels i forhold til projektet - og ikke mindst i forhold til deltagerne.

Aalborg, den 5. marts 2008

Børge Landgrebe
Afdelingschef, markman

Indholdsfortegnelse

Forord	2
Kapitel 1. At bygge bro til arbejdsmarkedet	4
1.1. Indledning	4
1.2. Projekt Brobygning	6
1.3. Evalueringsmetode	6
Kapitel 2. Sindslidende og arbejdsmarkedet	9
2.1. Hvem er de sindslidende?	10
2.2. Sindslidendes tilknytning til arbejdsmarkedet	11
2.2.1. Kommunale arbejdsmarkedsindsatser for sindslidende	13
2.2.2. Virksomhedernes rummelighed overfor sindslidende	15
2.2.3. Job med løntilskud til førtidspensionister	17
2.3. Sammenfatning	21
Kapitel 3. Erfaringer fra Projekt Brobygning	22
3.1. Karakteristik af deltagerne: Personprofiler	22
3.1.1. Sammenfattende karakteristik af kursisternes personprofiler	40
3.2. Projektets metodik	42
3.3. Projektets resultater	47
3.3.1. Arbejdsprøvning	48
3.3.2. Hvorfor deltager virksomhederne?	62
3.3.3. Kan det betale sig?	63
Kapitel 4. Sammenfatning og konklusioner	66
Litteraturliste	76

Kapitel 1. At bygge bro til arbejdsmarkedet

1.1. Indledning

Der er mangel på arbejdskraft på det danske arbejdsmarked. Opgørelser viser, at der i 2007 var omkring 66.000 ubesatte stillinger. De seneste tal for den sæsonkorrigerede ledighed (december 2007) viser at blot 2,7 % af arbejdsstyrken var ledige, hvilket svarer til omkring 75.000 personer. Vi skal tilbage til tiden før oliekriserne i 1970'erne for at finde tilsvarende lave ledighedsprocenter. Samtidig viser opgørelser, at også gruppen af svagere ledige med andre problemer end ledighed (f.eks. sociale, psykiske og fysiske problemer) er begyndt at nyde godt af den økonomiske højkonjunktur. Regeringen har ligefrem nedsat en Arbejdsmarkedskommission, som skal komme med forslag til hvordan man kan øge arbejdsudbuddet, så vi undgår at mangel på arbejdskraft giver sig udslag i stigende lønninger og priser, som reducerer konkurrenceevnen – og i værste fald udhuler højkonjunktturen.

Der burde således være gode muligheder for at få alle, der ønsker at arbejde i beskæftigelse. Men gælder dette også de sindslidende? Omkring en femtedel af den voksne befolkning lider efter egen vurdering af et handicap. Af disse er der aktuelt omkring 55.000 personer med psykiske lidelser. Dertil kommer, at omkring hver femte dansker på et eller andet tidspunkt i livet vil få en behandlingskrævende psykisk lidelse eller sygdom. Psykiske lidelser dækker i den forbindelse over psykotiske sygdomme som eksempelvis skizofreni og mani-depressivitet, neurotiske lidelser som angst og svære fobier samt andre psykiske lidelser som eksempelvis stres og traumer. Personer med psykiske lidelser er stærkt underrepræsenteret på arbejdsmarkedet, jf. tabel 1.

Tabel 1. Sindslidende og arbejdsmarkedet

	Sindslidende	Handicappede	Ikke-handicappede
Andel i beskæftigelse (%)	41	58	85
Andel arbejdsløse (%)	14	8	5
Andel udenfor arbejdsstyrken	51	34	6
I alt	49.896	679.557	2.790.217

Kilde: Clausen m.fl. 2004:58

Opgørelsen viser, at under halvdelen (41 %) af de sindslidende er i beskæftigelse, og at ledigheden er betydeligt højere for dem der står til rådighed for arbejdsmarkedet (14 %) end for gennemsnittet af den øvrige befolkning. Det betyder, at 51 % af de sindslidende står udenfor arbejdsstyrken, hvilket svarer til omkring 25.000 personer. Hovedparten af disse er tilkendt førtidspension. Blandt nytilkendte førtidspensionister har en stigende andel desuden psykiske lidelser.

Der gemmer sig imidlertid en arbejdskraftreserve i gruppen af sindslidende. En indikation herpå er, at en femtedel af personerne med psykiske lidelser svarer, at de hverken har svært ved at udføre bestemte typer af erhvervsarbejde eller udføre erhvervsarbejde i et normalt omfang på grund af deres handicap (Clausen m.fl. 2004). Der er dog ikke mange der, indtil nu, har fået øjnene op for denne potentielle arbejdskraft. Kommunerne har nok en tendens til at glemme de sindslidende, når de først er blevet tilkendt førtidspension. Og arbejdsgiverne er nok også mest interesseret i "normal" arbejdskraft, der kan arbejde på fuld tid uden skånehensyn.

Projekt Brobygning handler om at bygge bro ind til arbejdsmarkedet for personer med sindslidelser. Om at åbne øjnene for at der er en værdifuld arbejdskraft som kan og gerne vil bidrage til samfundet. I denne rapport har vi samlet de væsentligste erfaringer omkring dette metodeudviklingsprojekt og fortæller personlige historier om, hvordan det er gået deltagerne på projektet.

1.2. Projekt Brobygning

Projekt Brobygning handler om at afklare i forhold til jobkompetencer og forsøge at integrere sindslidende på arbejdsmarkedet. Projektet er gennemført af markman i perioden august 2006 til december 2007 og er finansieret af Finanslovens Handikapmidler under Arbejdsmarkedsstyrelsen. Baggrunden for projektet er, at markman i samarbejde med SIND Daghøjskole i Aalborg gennemførte projektet "Arbejde med kvalitet", hvis formål var at afklare en gruppe sindslidende i forhold til arbejdsmarkedet og efterfølgende hjælpe dem til at opnå et fleks- eller skånejob. Det stod hurtigt klart, at der var en betydelig arbejdskraftreserve gemt i gruppen af sindslidende.

Målgruppen for Projekt Brobygning er sindslidende førtidspensionister eller sindslidende med et andet forsørgelsesgrundlag, som har svært ved at finde eller fastholde en plads på arbejdsmarkedet. Formålet er at afklare disse borgere i forhold til deltagelse på arbejdsmarkedet enten i form af ordinære jobs, fleks- og "job med løntilskud for førtidspensionister" (skånejobs) eller genoptagelse af en påbegyndt uddannelse.

Projektet startede med forskoleaktiviteter af 16 uger varighed på henholdsvis SIND Daghøjskole i Aalborg eller Lilleskolen for Voksne i Vanløse. Målet var, dels at styrke deltagerens personlige og sociale kompetencer, dels at tilføre deltagerne et grundlæggende kendskab til arbejdsmarkedet samt udarbejde CV og ansøgninger. Efterfølgende er der etableret praktikpladser for deltagerne ved relevante offentlige og private virksomheder. Sammenlagt har 26 sindslidende deltaget i projektet.

1.3. Evalueringsmetode

Formålet med denne evaluering er således at opsamle erfaringer fra projektet om, hvordan sindslidende kan integreres på arbejdsmarkedet. Nedenfor er beskrevet det evalueringsdesign, som er lagt til grund for undersøgelsen.

Tabel 2. Nøglefaser i Projekt "Brobygning"

Aktivitet	Rekruttering af projekt-deltagere	Projektstart	Projekt-gennemførelse	Projekt-afslutning
Tidsplan	Efterår 2006	Hold 1: Dec. 2006 Hold 2: April 2007	2007	31. dec. 2007
Evaluators opgaver	Litteratur-gennemgang	Kortlægning af målgruppens forventninger til projektet	Interviews med aftagere (arbejdsgivere, uddannelsesinstitutioner m.v.)	Evaluering af målgruppens udbytte af projektet
Metode	Desk research Indledende interviews	Spørgeskemaundersøgelse til projektets målgruppe Interviews med undervisere	Aftagerinterview	Spørgeskemaundersøgelse til projektets målgruppe

I den indledende fase har evaluatorene foretaget interviews med markman og øvrige stakeholdere i projektet (Sind Dagshøjskole og Lilleskole for Voksne). Formålet var navnlig at kortlægge "programteorien" for projektet, altså hvilke forventninger stakeholderne havde til forholdet mellem målsætninger, indsats og resultater. Det vil sige at tegne et mentalt landkort for, hvilke indsatser der forventes af virke for hvem. Sideløbende foretog evaluatorene en gennemgang af den eksisterende (navnlig danske) litteratur om situationen for handikappede og sindslidende på arbejdsmarkedet. Formålet var at identificere hvilke barrierer og muligheder sindslidende har for deltagelse på arbejdsmarkedet (jf. kapitel 2).

Derefter opstartes selve projektet af markman med forskoleaktiviteter, udsøgning af virksomheder og etablering af virksomhedspraktik. Evaluator har løbende fulgt disse

aktiviteter. I forbindelse med forskoleaktiviteterne er der udarbejdet et spørgeskema, som kortlægger målgruppens forventninger til projektet og bidrager til den fælles forventningsafstemning. Spørgeskemaet er udformet som åbne svarkategorier, hvor deltagerne skriftligt bedes beskrive deres: Sociale historie (opvækst og familieliv), uddannelseshistorie, arbejdsmarkedserfaringer, erfaringer med offentlige myndigheder i forhold til at finde arbejde, forventninger til projektet (motivation for at deltage, forventninger til kursusundervisningen, forventninger til udbytte og jobønsker).

Resultaterne er fulgt op ved afslutningen af projektet, hvor der spørges ind til deltagerens udbytte af projektet. Med udbytte forstås det sociale, personlige, uddannelses- og beskæftigelsesmæssige udbytte af projektet. Der er desuden spurgt ind til, hvordan kontakten til praktikpladsen blev etableret, tilfredsheden med praktikken og situationen efter praktikopholdet. Dette skal holdes op imod den første spørgeskemaundersøgelse, således at det bliver muligt at påvise eventuelle resultater og effekter af projektet. Evaluatorene har desuden interviewet underviserne på kurset for at opnå et bedre indblik i undervisningens indhold og metodik.

Evaluatorene har afslutningsvist interviewet aftagerne, dvs. offentlige og private virksomheder, som har etableret ansættelsesforhold med projektdeltagerne (virksomhedspraktik, løntilskud, fleks- og skånejobs, ordinære ansættelser m.v.). De empiriske resultater afrapporteres i kapitel 3. Som det ses af overstående er der derfor tale om en procesevaluering, hvor evaluatorene løbende har fulgt og evalueret aktiviteterne på projektet.

Kapitel 2. Sindslidende og arbejdsmarkedet

Hvad ved vi egentlig om sindslidende og arbejdsmarkedet? I det følgende gennemgås den eksisterende litteratur omkring sindslidende og arbejdsmarkedet. Omkring en femtedel af den voksne danske befolkning lider efter egen vurdering i et eller andet omfang, af et handicap eller en længerevarende sygdom. For en stor dels vedkommende drejer sig om mindre problemer uden den store betydning, for den handicappedes hverdag (Clausen m.fl. 2004). Dette betyder dog samtidig, at der findes en mindre gruppe, af personer med handicap eller længerevarende sygdom, for hvem handicappet eller sygdom har stor indvirkning på det daglige liv, herunder arbejde og uddannelse.

Ud af de knap 20 % af befolkning, der lider af et handicap, udgør personer med psykiske lidelser 8 %, hvilket svarer til knap 55.000 personer (Miiller m.fl. 2006). Det er værd at bemærke, at tallet kun dækker over personer, der selv har vurderet, at den psykiske lidelse er deres væsentligste handicap. Antallet af personer med psykiske lidelser vil sandsynligvis være større, i det de opgjorte tal ikke viser, hvor mange personer, der har psykiske lidelser som et sekundært handicap (Rosdahl & Pedersen 2001). Ligeledes vil der sandsynligvis også være et vist antal personer, der reelt har en psykisk lidelse, men som ikke figurerer i statistikkerne, fordi de af forskellige årsager ikke har henvendt sig til en praktiserende læge eller tilsvarende angående lidelsen. Medregnes personer, der har psykiske lidelser som et sekundært handicap samt personer med psykiske lidelser, der ikke selv vurderer, at lidelsen udgør et handicap, har omkring 12 % af befolkningen funktionsnedsættelser som følge af psykiske lidelser eller problemer (Rosdahl & Pedersen 2001).

Opgørelser viser ligeledes, at omkring 35 % af alle henvendelser til alment praktiserende læger vedrører psykiske problemer eller psykiske sygdomme, og det vurderes, at hver femte dansker på et eller andet tidspunkt i livet vil få en behandlingskrævende psykisk lidelse eller sygdom (Juul m.fl.1996).

2.1. Hvem er de sindslidende?

Betegnelsen "sindslidelse" er en forholdsvis bred betegnelse, der både dækker over psykotiske sygdomme som eksempelvis skizofreni og maniodepressivitet, neurotiske lidelser som angst og svære fobier samt andre psykiske lidelser som eksempelvis stres og traumer. Indeholdt i betegnelsen er derimod ikke udviklingshæmmede eller personer med hjerneskader, uanset om der er tale om medfødte eller senere skader. Eftersom psykiske lidelser dækker over et bredt udsnit af symptomer og lidelser, er gruppen af personer med psykiske lidelser også tilsvarende heterogen.

Der er dog en række karakteristika, som går igen. For det første er der en overvægt af **kvinder** blandt handicappede generelt, hvilket også gør sig gældende blandt personer med psykiske lidelser (Juul m.fl. 1996).

Endvidere er gruppen af sindslidende også **ældre** end den samlede befolkningen. Denne aldersforskydning hænger sandsynligvis sammen med, at den psykiske lidelse for en dels vedkommende først er opstået eller kommet til udtryk i løbet af livet (Juul m.fl. 1996). Det er ikke ualmindeligt, at psykiske sygdomme først viser sig eller fremprovokeres i voksenlivet, ligesom andre psykiske lidelser også kan opstå løbende gennem livet som følge af forskellige ydre påvirkninger. Kun omkring 14 % af personer med psykiske lidelser vurderer selv at deres lidelse er medfødt, de resterende 86 % vurderer at deres lidelse er opstået senere i livet (Clausen m.fl. 2004).

Et andet karakteristika for personer med psykiske lidelser er, at de oftere end gennemsnittet og oftere end personer med fysiske handicap **lever alene og uden børn**. Omkring halvdelen af personer med psykiske lidelser er enlige, hvilket kun er tilfældet for en fjerdedel af befolkningen uden handicap. Ligeledes er kun 20 % af de sindslidende gift eller samlevende med børn, hvor gennemsnittet i befolkningen er knap 40 % (Clausen m.fl.2004).

Sindslidende har generelt et **lavere uddannelsesniveau** end resten af befolkningen. Halvdelen af de sindslidende er ikke kommet videre i uddannelsessystemet efter at have afsluttet folkeskolen (modsat en tredjedel af befolkningen) og kun lidt over 40 %

har enten en erhvervsfaglig eller videregående uddannelse (modsat 60 % af befolkningen). Denne forskel er fortsat markant, hvis tallene korrigeres for de alders- og kønsforskelle, der er mellem gruppen og personer med psykiske lidelser og den samlede befolkning (Clausen m.fl. 2004).

Det er dog bemærkelsesværdigt at personer med egentlige psykiatriske diagnoser, primært psykoseramte personer, har en tendens til at klare sig bedre i uddannelsesforløbet og generelt er gladere for at gå i skole og uddanne sig end neurotikere og personer med andre lidelser, der ikke karakteriseres som egentlige psykiske sygdomme (Juul m.fl.1996). Dette kan indikere, at der er større fokus på egentlige psykiske sygdomme, og at der derfor også i højere grad ydes hjælp til psykotiske personer end tilfældet er for neurotikere (Juul m.fl. 1996). Endvidere kunne det også indikere, at psykiske sygdomme kan have en højere grad af anerkendelse end andre psykiske lidelser, og at der derfor tages mere højde for dem, ligesom psykiske sygdomme også i højere grad end neuroser kan behandles medicinsk.

2.2. Sindslidendes tilknytning til arbejdsmarkedet

Personer med psykiske lidelser er, som nævnt ovenfor, stærkt underrepræsenteret på arbejdsmarkedet (Clausen m.fl. 2004). Generel gælder, at andelen af personer med handicap i beskæftigelse er lavere og arbejdsløsheden højere end for den samlede befolkning (jf. tabel 1). Arbejdsmarkedstilknytningen afhænger dog af hvilken type handicap der er tale om.

Personer med sindslidelser hører til blandt de grupper, der har allersværest ved komme ind på arbejdsmarkedet, ligesom de også har betydeligt sværere ved at fastholde deres plads på arbejdsmarkedet end andre grupper af handicappede (Miiller m.fl. 2006).

80 % af personer med psykiske lidelser har en funktionsnedsættelse, der forårsager, at de i større eller mindre omfang har nedsat arbejdsevne og har svært ved både at udføre konkrete arbejdsopgaver og ved at indgå på normale vilkår på en arbejdsplads.

Dette betyder dog omvendt at omkring en femtedel af de sindslidende efter eget udsagn ikke har svært ved at udføre bestemte typer erhvervsarbejde eller udføre erhvervsarbejde i et normalt omfang (Clausen m.fl. 2004).

De sindslidendes ringe arbejdsmarkedstilknytning indebærer at hovedparten er forsørgt af det offentlige – ikke mindst som førtidspensionister. I 2005 kom 44 % af nytilkendte førtidspensioner fra gruppen af sindslidende (Ankestyrelsen 2005:52). Undersøgelser peger desuden på, at antallet af sindslidende, der får tilkendt førtidspension, har været markant stigende gennem de seneste år (Ankestyrelsen 2005; Beskæftigelsesministeriet 2007). Stigningen kan ikke umiddelbart forklares ud fra ændringer eller reformer i forbindelse med førtidspensionen, men tyder i højere grad på en mere generel udviklingstendens. En forklaring på denne udvikling kan til dels findes i en holdnings- og adfærdsåndring samt en ændring i praksis vedrørende anvendelsen af psykiske diagnoser (Beskæftigelsesministeriet 2007). Hertil kommer, at sindslidende i langt mindre udstrækning end fysisk handicappede arbejdsprøves inden de tildes pensionen, ligesom langt færre sindslidende deltager i beskæftigelsesrettede foranstaltninger, end tilfældet er for fysisk handicappede (Beskæftigelsesministeriet 2007).

Hvilke barrierer har sindslidende så for deres tilknytning til arbejdsmarkedet? Det gælder generelt for personer med handicap, at der er en klar sammenhæng mellem i hvor høj grad handicappet medfører en funktionsnedsættelse eller nedsættelse i arbejdssevne, og hvor udsat den handicappedes situation på arbejdsmarkedet er (Holt m.fl. 2003).

Det er bemærkelsesværdigt, at der ikke er noget der tyder på, at et handicap i sig selv medfører en svagere position på arbejdsmarkedet. Derimod betyder kombinationen af et handicap og en funktionsnedsættelse, at den handicappede er betydeligt svagere stillet på arbejdsmarkedet end normalbefolkningen og personer med handicap uden funktionsnedsættelse (Holt m.fl. 2003). Funktionsnedsættelsen medfører sandsynligvis ekstraomkostninger for virksomheden, idet der skal foretages tilpasning til personen og fordi vedkommende ikke kan arbejde ligeså effektivt og givetvis har mere sygefravær end personer uden funktionsnedsættelse.

Som tidligere beskrevet har omkring 80 % af de sindslidende en funktionsnedsættelse eller nedsættelse i arbejdsevnen, der gør, at de har svært ved både at varetage bestemte typer af arbejdsfunktioner i et job, ligesom de også har tilsvarende svært ved at varetage et erhvervsarbejde i normalt omfang generelt (Clausen m.fl. 2004).

dette forhold er sandsynligvis en af de vigtigste forklaringer på, hvorfor sindslidende klarer sig så markant dårligere på arbejdsmarkedet end de fleste andre grupper af handicappede, der, med undtagelse af mobilitetshandicappede, har en væsentlig lavere grad af funktionsnedsættelse end gruppen af sindslidende.

2.2.1. Kommunale arbejdsmarkedsindsatser for sindslidende

Der er desuden meget der tyder på, at indsatsen i kommunerne overfor gruppen af sindslidende halter meget bagefter i forhold til indsatsen for at hjælpe fysisk handicappede (Juul m.fl. 1996). En forklaring på dette kan være, at det er nemmere og mindre ressourcekrævende at bevillige hjælpemidler til fysisk handicappede, end at etablere støtte- og hjælpeordninger til sindslidende. Ligeledes kræver hjælpen til sindslidende også at der laves en social eller socialpsykiatrisk indsats, i modsætning til tildelingen af hjælpemidler til fysisk handicappede (Juul m.fl. 1994).

Ydermere er der noget, der tyder på, at det handicap begreb, der anvendes i dansk lovgivning utilsigtet kommer til at udgøre en barriere for hvem virksomhederne og personer med funktionsnedsættelser identificerer med lovgivningen, således at særligt personer med sindslidelser og lettere fysiske funktionsnedsættelser ikke opfattes som handicappede. Som følge deraf bliver der ikke søgt om kompenserende ydelser til personer med disse lidelser, hvilket kan betyde, at de fravælges eller ikke har mulighed for at varetage en jobfunktion (Institut for Menneskerettigheder 2005).

Der er desuden en klar sammenhæng mellem kommunestørrelsen og indsatsen for at lave støtte- og hjælpeordninger til sindslidende. Jo større kommunen er, des flere hjælpeordninger er der, som det fremgår af tabellen nedenfor.

Tabel 3. Andel af kommuner, der har udarbejdet planer / iværksat specielle tilbud om hjælp til sindslidende (%)

Antal indbyggere i kommunen	Har udarbejdet planer	Har iværksat tilbud
< 10.000	34	43
10.00-20.000	49	61
20.000-40.000	62	45
> 40.000	91	87
<i>Alle</i>	47	53

*eksklusiv Københavns kommune

Kilde: Juul m.fl. 1994:219

Af alle kommuner er der blot 47 % som har udarbejdet planer om hjælp til sindslidende, og blot 53 % som har iværksat specielle tilbud. Der er således vurderes på denne indikator et betydeligt forbedringspotentiale i kommuner i forhold til gruppen af sindslidende.

En betydelig andel af de sindslidende har hverken oplevet succes i uddannelsessystemet eller på arbejdsmarkedet (Juul & Middelboe 1994). Denne situation påvirker den sindslidendes selvværd og tro på, at man kan klare et arbejde. Ligesom tilfældet er ved langtidsledige personer uden handicap, får den sindslidende et pessimistisk syn på sine egne evner og mulighederne for at komme i job, og frygten for afvisning eller fiasko afholder som følge deraf i nogle tilfælde den sindslidende fra at søge jobs eller selv gøre en aktiv indsats for at forbedre sin situation (Clausen m.fl.2002).

Ligeledes oplyser den handicappede heller ikke altid om sit handicap, bl.a. af frygt for ikke at få et job, og dette resulterer i, at der ikke bliver taget de nødvendige foranstaltninger hos virksomheden, der kan medvirke til at sikre, at den handicappede bliver i jobbet, ligesom det også betyder, at den handicappede i sådanne situationer ofte ikke kan leve op til virksomhedens forventninger. (Clausen m.fl.2002).

2.2.2. Virksomhedernes rummelighed overfor sindslidende

Arbejdspladsernes holdninger til handicappede og sindslidende er naturligvis afgørende for deres integration og fastholdelse på arbejdsmarkedet. Generelt mener et flertal af danskerne (77 %), at handicappede skal have lige så gode muligheder på arbejdsmarkedet som alle andre (Olsen, 2000).

Der er imidlertid større forbehold overfor at arbejde sammen med forskellige typer af psykiske handicap end tilfældet er for fysisk handicappede. At det kan være særligt vanskeligt for psykisk handicappede at blive integreret på en arbejdsplads kommer til udtryk ved, at omkring 80 % af danskerne ikke ville have alvorlige betænkeligheder ved at sige ja til et job, der indebar at de skulle arbejde sammen med en person med et fysisk handicap, mens situationen i forhold til psykisk handicappede er lige omvendt. Her vil kun omkring 30 % ikke have alvorlige betænkeligheder ved at skulle arbejde sammen med en person med et psykisk handicap og kun 20 % har slet ingen betænkeligheder ved det (Miiller m.fl. 2006). Psykisk handicappede bliver således mødt med betydelig større skepsis end fysisk handicappede.

Vi vender nu problemstillingen og søger, at finde ud af hvor personer med handicap, og i særdeleshed personer med sindslidelser finder arbejde, i de tilfælde, hvor det faktisk lykkedes dem. Der er lavet en undersøgelse i Viborg Amt, der viser, at personer med sindslidelser i den offentlige sektor oftest ansættes til at varetage funktioner som rengøringsarbejde, pedelfunktioner og kontoropgaver.

I den private sektor er opgaverne mere varierede, eksempelvis kantinearbejde, pedelfunktioner, butiksarbejde, produktionsarbejde og forskellige kontorfunktioner (Schau, 2005). Når det drejer sig om virksomhedernes syn på at ansætte en person med et handicap, er der stor forskel på, hvorvidt det handler om at virksomheden skal fastholde en person i virksomheden, som har fået et fysisk eller psykisk handicap, eller om virksomheden skal tage en ny medarbejder ind med et handicap. Omkring 80 % af medarbejderne i virksomhederne er positive overfor fastholdelse af en kollega, der pådrager sig et handicap, ligesom 70 % af de personaleansvarlige deler denne holdning. (Boll & Kruhøffer, 2002). Men når det handler om at ansætte en ny medarbejder

med et handicap er kun 40 % af de personaleansvarlige tilsvarende positive (Boll & Kruhøffer, 2002). Ligeledes viser undersøgelser at næsten halvdelen af de personaleansvarlige forholder sig direkte negativt til ansættelsen af personer med handicap (Clausen m.fl. 2004).

Særligt i forhold til personer med sindslidelser er der størst modvilje til at ansætte medarbejdere med denne type af lidelser (Miiller m.fl. 2006). Denne barriere i forhold til at ansætte sindslidende er dog ikke unedbrydelig. I Viborg Amt havde man gode erfaringer med at etablere en konsulentordning, der skabte kontakt mellem virksomhederne og de sindslidende. Konsulenten stod for matchningen mellem virksomheden og den enkelte person, ligesom konsulenten også informerede virksomheden, når der opstod tvivl. Ligeledes fulgte konsulenten op på, hvordan det gik gennem hele forløbet. Dette vurderes at være den vigtigste årsag til at virksomhederne overvandt deres berøringsangst overfor de sindslidende og at de turde ansætte sindslidende (Schau, 2005). Desuden fungerede konsulenten også som støtteperson for de sindslidende, og disse vurderede at konsulenten var en vigtig årsag til, at de formåede at fastholde jobbet, også efter prøvetiden var udløbet (Schau 2005).

Forsøget i Viborg Amt understøtter, at noget af det vigtigste, hvis ansættelsen af sindslidende skal blive en succes, er at virksomhederne informeres om forløbet og alle faktorer, der er i spil. Det der har vist sig afgørende, var ikke nødvendigvis virksomhedstypen eller jobfunktionen, men mere det, at både virksomheden og den sindslidende var trygge ved forløbet og kunne se fordelene for begge parter. Ligeledes er fleksibiliteten mellem virksomheden og den sindslidende både i forhold til arbejdstid, jobfunktioner og aftaler afgørende såvel som en vilje både hos medarbejdere, virksomheden og den sindslidende til at tænke utraditionelt og gøre tingene på en anden måde, end man plejer (Clausen m.fl. 2004).

Informationen til virksomhederne er således væsentlig, hvis virksomhederne skal indgå i et samarbejde om at få sindslidende i beskæftigelse. Men for at samarbejdet kan blive en succes, kræver det også, at man kan få rekrutteret sindslidende til at deltage. Meget tyder på, at dette kan være særligt vanskeligt, i det man ikke må annoncere efter personer med handicap, herunder sindslidende, i jobannoncer mv. Samtidig er

sindslidende ofte tilbageholdende med at søge jobs, bl.a. pga. deres lave selvværd og tro på, at de kan få et arbejde, som beskrevet tidligere. Det har vist sig effektivt i forhold til at rekruttere sindslidende og handicappede, at man har bragt succes historier om sindslidende og handicappede, der er kommet i arbejde i forskellige medier, som denne gruppe af personer har adgang til og læser (Clausen m.fl. 2004).

2.2.3. Job med løntilskud til førtidspensionister

En indgang til integration på arbejdsmarkedet for personer med sindslidelse er "job med løntilskud for førtidspensionister" (tidligere betegnet skånejobs). Ordningen er målrettet personer, der modtager førtidspension efter lov om social pension. (CLH 2004).

Job med løntilskud til førtidspensionister

Hvem er omfattet?

- Personer som modtager førtidspension og som ikke er fyldt 65 år
- Personer som ikke er i stand til at fastholde eller opnå beskæftigelse på nedsat tid på det ordinære arbejdsmarked
- En person der modtager førtidspension kan desuden søge kommunen om revalidering mhp. at forbedre sin arbejdssevne og dermed kvalificere sig til f.eks. job med løntilskud
- Fleksjob kan derimod kun oprettes til personer med varige begrænsninger i arbejdssevnen, som ikke modtager førtidspension.

Hvem har ansvaret?

- Ansøgers bopælskommune
- Jobcenteret i kommunen foretager den konkrete vurdering af hvorvidt personen opfylder kriterierne og står for oprettelsen af job med løntilskud.
- Jobcentret kontrollerer løbende at betingelserne for at modtage støtte er opfyldt. Der følges op i sagen senest 6. mdr. efter tilskuddet er udbetalt første gang og herefter én gang årligt.
- Kommunen modtager statslig refusion på 50 % af løntilskuddet

Hvor oprettes job med løntilskud?

- Private og offentlige arbejdsgivere indenfor alle erhvervstyper (med få undtagelser)
- Job med løntilskud kan ikke oprettes før spørgsmålet har været drøftet på virksomheden, dvs. mellem ledelsen og repræsentanter for virksomhedens ansatte
- Der skal være et rimeligt forhold mellem antallet af ansatte uden løntilskud og antallet af ansatte med løntilskud (fleksjob er undtaget) og være tale om merbeskæftigelse (nettoudvidelse af medarbejderstaben)

Hvilke løn- og ansættelsesvilkår?

- Der skal oprettes en ansættelseskontrakt eller ansættelsesbrev, hvor løn og arbejdsvilkår beskrives, herunder varigheden af løntilskuddet
- Løn aftales mellem arbejdsgiver og arbejdstager i samarbejde med de faglige organisationer
- Arbejdsgiveren udbetaler lønnen
- Arbejdstageren får sammen med lønnen for jobbet også udbetalt sin førtidspension
- Kommunen udbetaler et løntilskud til arbejdsgiveren. Løntilskuddet udgør altid 20,58 kr. pr. time til såvel private som offentlige arbejdsgivere (i særlige tilfælde dog 36,02 kr. pr. time)
- Kommunen sikrer at arbejdsgiveren er indstillet på at tage de nødvendige skånehensyn og at tilbudet er rimeligt
- Øvrige arbejdsvilkår, f.eks. arbejdstiden, aftales mellem arbejdsgiveren og arbejdstageren i samarbejde med de faglige organisationer

Kilde: Center for Ligebehandling af Handicappede (2004): *Job med løntilskud til førtidspensionister*.

I 2006 var der 243.800 personer, der modtog førtidspension. Ud af disse var ca. 6.000 i job med løntilskud, hvilket har ligget stabilt i en lang årrække (Beskæftigelsesministeriet 2007). Derimod er antallet af fleksjob nærmest eksploderet, og var i 2006 på 41.500 personer. Der er ikke lavet ret mange opgørelser over hvem der godkendes til fleksjob.

En undersøgelse foretaget af DISCUS i 2006 viser imidlertid, at 2/3 af de personer, der tilkendes fleksjob har et fysisk handicap eller fysisk sygdom som den primære årsag for godkendelsen til fleksjob. Kun 10 % af de personer, der er blevet fastholdt på arbejdsmarkedet gennem fleksjobordningen og 16 % af dem, der er kommet ind på arbejdsmarkedet ved hjælp af fleksjobordningen har en psykisk sygdom eller et psykisk handicap. Andelen af personer med psykiske handicaps eller sygdomme dækker dog både over sindslidende, hjerneskadede og udviklingshæmmede, hvorfor andelen af sindslidende alene formentlig er noget mindre (DISCUS 2006a).

Det handicap begreb, der anvendes i dansk lovgivning er i den forbindelse problematisk. I lovgivningen hører personer med sindslidelser under definitionen psykisk handicappede. Dette er imidlertid en meget bred betegnelse, der også dækker over udviklingshæmmede og personer med hjerneskader. Det er problematisk da denne sammenblanding af forskellige handicaps kan være medvirkende til at forstærke tendensen til, at sindslidelser ikke i praksis betragtes som et handicap, fordi det kan være vanskeligt at se en person med en sindslidende som handicappet, når vedkommende er sidestillet med en person med hjerneskade eller som er udviklingshæmmet.

I international sammenhæng benyttes begrebet psykosocialt handicap om personer med sindslidelsers handicaps. En anvendelse af dette begreb i dansk sammenhæng ville i højere grad forhindre en uhensigtsmæssig sammenblanding af personer med udviklingshæmning og personer hvis handicap hænger sammen med en psykisk lidelse i modsætning til begrebet psykisk handicap.

Derudover kræver Lov om en Aktiv Beskæftigelsesindsats (LAB) at man, for at kunne tilkendes fleksjob samt en række hjælpe og støtteordninger på arbejdsmarkedet skal

have en varig (permanent) og betydelig fysisk eller psykisk funktionsnedsættelse. Selvom sindslidelsen for mange af de sindslidende, der står udenfor arbejdsmarkedet udgør en betydelig funktionsnedsættelse, hører langt de fleste i realiteten ikke under LAB lovens bestemmelser, da deres lidelser ikke per definition er varige. Langt størstedelen af sindslidende, formentlig ca. 90 % (Juul m.fl.1996) har de såkaldte neurotiske lidelser, der ikke er egentlige psykiske sygdomme og, i hvert fald i teorien, er helbredelige og dermed ikke permanente tilstande.

Dette betyder i praksis at personer med psykiske lidelser ikke kan få tildelt fleksjob samt en række støtte og hjælpe ordninger. Dette er på mange måder paradoksalt, da netop hjælpemidlerne og tilknytningen til arbejdsmarkedet givetvis ville kunne medvirke til at forhindre yderligere forværringer i den pågældendes tilstand.

Når regeringen har en målsætning om, at flest muligt skal være selvforsørgende, forekommer det paradoksalt, at der er så stor underbeskæftigelse i gruppen af førtidspensionister, og at blot 2 % af førtidspensionisterne befinder sig i job med løntilskud. Undersøgelser viser oven i købet, at trivslen blandt ansatte i job med løntilskud (skånejob) er høj; næsten alle er tilfredse med deres arbejde, har det godt med kollegaer og leder, og har fået et større indhold i hverdagen. Desuden angiver langt hovedparten af de ansatte at de har en økonomisk fordel af at have et skånejob; størsteparten tjener mellem 30 til 50 kr. i timen. Skånejobs har således såvel samfundsøkonomiske gevinster som gevinster for den enkelte førtidspensionist (DISCUS 2006b).

2.3. Sammenfatning

Det står således klart, at der er en forholdsvis stor gruppe medborgere med psykiske lidelser (i alt omkring 55.000 personer), hvor flertallet har en svag tilknytning til arbejdsmarkedet. Selvom hovedparten af de sindslidende efter eget udsagn har en funktionsnedsættelse, som vanskeliggør en "normal" tilknytning til arbejdsmarkedet er der ikke ensbetydende med at gruppen ikke kan bidrage til arbejdsmarkedet.

Dette afhænger først og fremmest af arbejdsmarkedets rummelighed, altså om arbejdspladserne er villige til at åbne og tilpasse sig gruppen af sindslidende. Der er imidlertid noget som tyder på at arbejdspladserne skepsis overfor sindslidende er mere udbredt end overfor andre grupper af handikappede. Denne skepsis gælder særligt i forhold til ansættelse af nye medarbejdere med handicap.

Det er samtidig bekymrende, at der kan observeres en stigende tendens til at førtidspensionere sindslidende, og dette oven i købet sker uden at den sindslidende er blevet arbejdsprøvet eller har modtaget andre former for beskæftigelsesrettede tilbud. Der er således fortsat mange kommuner som hverken har udarbejdet planer eller iværksat tilbud om hjælp til sindslidende. Hertil kommer at lovgivningen på beskæftigelsesområdet virker indirekte diskriminerende overfor gruppen af sindslidende, som ikke omfattes af bestemmelserne om fleksjob, hjælpe- og støtteordninger, fordi de ikke vurderes at have en varig funktionsnedsættelse.

Der er således en række barrierer for integration af sindslidende på arbejdsmarkedet. Det er dog ikke ensbetydende med, at opgaven er umulig, som vi skal se i det følgende, hvor erfaringerne fra Projekt Brobygning evalueres.

Kapitel 3. Erfaringer fra Projekt Brobygning

Evaluatorene gennemførte i foråret 2007 en spørgeskemaundersøgelse, hvis formål var at kortlægge *målgruppens forventninger* til Projekt Brobygning og bidrage til den fælles forventningsafstemning. markmans konsulenter delte spørgeskemaerne ud til kursisterne, og det var frivilligt om kursisterne ville deltage i undersøgelsen.

Langt hovedparten af kursisterne valgte at udfylde skemaet, som markman derefter indsamlede og videresendte til evaluatorene. Besvarelsene var anonymiserede, men en del af kursisterne valgte at sætte deres navn på besvarelsene. Som et supplement til kursisternes egne vurderinger af deres forventninger til projektet er der gennemført interviews med markmans konsulenter, dels gruppeinterviews med underviserne i både Aalborg og København, dels et gruppeinterview med konsulenter hos markmans, med ansvar for projektets gennemførelse.

Senere i projektførløbet har evaluatorene gennemført endnu en spørgeskemaundersøgelse med projektdeltagerne. Formålet var at afdække målgruppens udbytte af projektet. Alle de nævnte data indgår i erfaringsopsamlingen fra projektet, som følger nedenfor. Først karakteriserer vi deltagerne på projektet ved hjælp af personprofiler, hvis formål er at give et billede af projektets målgruppe: hvem er de sindslidende, og hvad er deres forhåbninger og drømme, når det gælder en tilknytning til arbejdsmarkedet? Derefter evalueres projektets resultater, når det gælder kursisternes praktikforløb og deres efterfølgende tilknytning til arbejdsmarkedet.

3.1. Karakteristik af deltagerne: Personprofiler

Det har været vigtigt for evaluatorene at få sat ansigter på de sindslidende, for at få et klarere billede af dels deres situation og placering i samfundet, dels deres muligheder for at matche arbejdsmarkedets krav. Personprofilerne skal med andre ord give et indtryk af, hvilke ønsker de sindslidende har til arbejdsmarkedet og hvor langt de

sindslidende er fra det ordinære arbejdsmarked. Afsnittet er disponeret efter følgende baggrundskarakteristika:

- Personens opvækst og uddannelse
- Personens sygdomsforløb
- Personens arbejdsmarkedserfaring
- Personens situation umiddelbart før indtræden i projektet
- Personens motivation for at deltage i projektet
- Personens prioriterede jobønsker

I analysen er personerne givet fiktive navne, således at det ikke er muligt at identificere de personer, der har deltaget i projektet. Vi har udvalgt seks personer, som efter vores vurdering, giver et godt indtryk af den sammensatte gruppe af sindslidende.

Jens

Opvækst og uddannelse

Jens er omkring 30 år. Han er opvokset på Fyn, hvor han boede sammen med begge forældre. Jens har ingen søskende, men har altid haft et nært forhold til begge forældre, der også har støttet ham meget i gennem hans sygdomsforløb. Jens beskriver sig selv som værende meget indadvendt som barn, men som voksen har han udviklet sig til at blive meget mere udadvendt.

Jens gennemførte folkeskolen uden større vanskeligheder, men da han skulle i gang med en ungdomsuddannelse fik han for første gang problemer. Det betød at han påbegyndte gymnasiet to gange, og begge gange endte det med, at han droppede ud igen. Herefter aftjente han sin værnepligt, hvorefter han påbegyndte et forløb som landbrugselev, som han ikke færdiggjorde. Efter tre mislykkede forsøg på at gennemføre en uddannelse, begyndte han på HF, som han gennemførte. Udover HF eksamen tog Jens en række forskellige kurser indenfor IT området på en Daghøjskole.

Efter gennemførelsen af HF har Jens haft periodisk tilknytning til arbejdsmarkedet. Han har bl.a. arbejdet som medhjælper indenfor landbruget, som ufaglært gartner og haft fritidsjob i butik, men hans ansættelser har været af kortere varighed og med hyppige skift.

I 1999 blev Jens for første gang ledig i en længere periode, og efter et år fandt han et fritidsjob i Bauhaus, som han havde indtil han i 2002 begyndte i praktik i en børnehave. Da denne praktik var slut gik han igen ledig i en periode, hvorefter han atter påbegyndte en praktik, denne gang i en SFO. Heller ikke denne praktik medførte, at Jens fik tilknytning til arbejdsmarkedet og efter endnu en periode med ledighed gennemførte han yderligere to praktikperioder på henholdsvis en boform for udviklingshæmmede og en boform for autister.

Sygdomsforløb

Jens' sygdom viser sig første gang, da han er færdig med folkeskolen, og formentlig er hans psykiske problemer en væsentlig årsag til, at han har meget svært ved at få gennemført en ungdomsuddannelse og falder fra tre uddannelser inden han gennemfører. Det er ikke beskrevet hvad Jens' diagnose er, men det må vurderes at hans sygdom har spillet en væsentlig rolle i forhold til hans problemer med at finde og fastholde beskæftigelse over længere tid.

Situation ved påbegyndelse af Projekt Brobygning

Ved kursets start har Jens gået ledig i lidt over et år, og er derfor på kontanthjælp. Han har været igennem fire forskellige praktikforløb tidligere, dog uden at få nogen tilknytning til arbejdsmarkedet. Jens har gennem hele sit sygdomsforløb oplevet at få god støtte fra kommunen i forhold til eksempelvis at finde praktikpladser, og har også haft meget gavn af AF's kurser i eksempelvis at skrive ansøgninger mv.

Motivationen for at deltage i projektet samt jobønsker

Jens' primære motivation for at deltage i projekt Brobygning er, at han gerne vil tilbage på arbejdsmarkedet, enten i ordinær beskæftigelse, eller, hvis dette ikke er muligt,

i fleksjob. Han håber, kurset kan give ham den fornødne hjælp til selv at kunne finde tilbage til arbejdsmarkedet. Han håber ligeledes, kurset kan gøre ham mere bevidst om egne ressourcer, og at han gennem forløbet bliver stærkere personligt og bedre rustet til et job.

Jens' primære jobønske ved kursets start var butiksassistent i Bauhaus, men i løbet af kurset ændrer hans prioritering sig, således at hans primære ønske er et job som pædagogmedhjælper i børnehave eller SFO og hans ønske nr. 2 er et job som butiksassistent.

<i>Jens: Personprofil</i>	
Opvækst og privatsfære	Opvokset hos begge forældre, har et nært forhold til forældrene, har ingen søskende
Uddannelse	Folkeskole og HF, IT kurser på daghøjskole, droppet ud af mange forskellige ungdomsuddannelser
Sygdom	Indadvendthed, diagnose ukendt
Arbejdsmarkedserfaring	Medhjælper i landbruget, ufaglært gartner, ufaglært butiksansat, praktikant i børnehave, i en SFO og en boform for udviklingshæmmede
Situation umiddelbart før deltagelse i projekt Brobygning	Ledig i over et år og på kontanthjælp
Motivations for deltagelse i projektet	Vil gerne tilbage til arbejdsmarkedet og have en fast tilknytning til arbejdsmarkedet
Jobønsker	Butiksassistent, pædagogmedhjælper

Peter

Opvækst og uddannelse

Peter er opvokset i Nordjylland med begge forældre og en lillebror. Forældrene er indenfor sygehusområdet. Lillebroderen er i dag studerende. Peter har gået i folkeskole, men som 13-14årig boede han et år i USA, hvorfor han også tog 7.klasse her. Efter endt folkeskole tog han studentereksamen i gymnasiet. Efter studentereksamen gennemfører han 1årig HH, hvorefter han i første omgang starter på Spansk og Internationale studier ved universitetet, men grundet hans psykiske sygdom, må han stoppe dette studie.

Efterfølgende påbegynder han lærerstudiet, og når at gennemføre første år, inden hans psykiske sygdom sætter en stopper for dette. Herefter begynder han på læreruddannelsen ved den frie lærerskole i Ollerup, men også denne uddannelse må afbrydes pga. hans psykiske sygdom. Slutteligt forsøger han sig som indkøbselev, men også dette forløb ender med, at han må afbryde uddannelsen. Herefter opgives ideen om at videreudanne sig, og Peter forsøger i stedet at finde et arbejde. Dette resulterer i, at han i perioden 1997–2004 har en lang række af ufaglærte jobs som kantine-medarbejder, chauffør, opvasker, avisbud, rengøringsassistent, lærervikar, distributionsmedarbejder og sælger ved et marketingsfirma. I 2004 hjælper Handelsskolens praktikafdeling ham med at få et job som logistikelev, men i 2005 skifter han praktikplads og kommer i stedet i virksomhedspraktik som lærer.

Sygdomsforløb

Peters sygdomsforløb er ikke specifikt beskrevet, og det fremgår ikke, hvad type af lidelse kursisten har. Hans sygdom viste sig dog første gang, da han var færdig som student og ville i gang med en uddannelse. Sygdommen forhindrede ham i at færdiggøre uddannelsen, og er årsagen til, at han i dag har afbrudt fire uddannelser og to

praktikforløb, ligesom den også er årsagen til, at hans tilknytning til arbejdsmarkedet har været svingende og præget af korte og afbrudte forløb.

Motivationen for at deltage i projektet samt jobønsker

Peter har et stort ønske om at komme i arbejde. Allerhelst vil han i ordinært arbejde, men erkender, at et fleksjob nok er det mest realistiske mål. Derudover ønsker han at få afklaret sin arbejdsevne, så han kan få klarhed over sin situation og over, hvad han kan klare arbejdsmæssigt.

Han er i dag på kontanthjælp og ønsker at blive selvforsørgende. Han forventer, at kurset kan hjælpe ham til at komme i arbejde, og gøre overgangen til arbejdsmarkedet så nem, som muligt, ikke mindst så han også fastholdes i job efterfølgende. Derudover ønsker han at få mere kendskab til fleksjob, og finde ud af, hvad det indebærer at være i fleksjob. Han har desuden også en forventning om, at kurset kan være med at klarlægge hans styrker og svagheder i forhold til arbejdsmarkedet, og hjælpe ham til at arbejde med disse, således at han kan bruge de ressourcer han har i forhold til et arbejde.

Han ser endvidere frem til at få etableret et socialt netværk både på kurset og på en fremtidig arbejdsplads. Hans jobønsker er; butiksansat (1.prioritet), ansat ved postvæsenet (2.prioritet), ansat i kantine eller på en cafe (3.prioritet) eller receptionist (4.prioritet).

<i>Peter: Personprofil</i>	
Opvækst og privatsfære	Opvokset hos begge forældre og en lillebror
Uddannelse	Folkeskole, studentereksamen, mange afbrudte studieforløb ved højere læreranstalter og to afbrudte praktikforløb
Sygdom	Den psykiske lidelse er ikke specificeret, men der er givetvis en sammenhæng mellem den psykiske

	lidelse og de mange afbrudte uddannelsesforløb
Arbejdsmarkedserfaring	Ufaglærte jobs som kantinemedarbejder, opvasker, avisbud, rengøringsassistent og distributionsmedarbejder og sælger
Situation umiddelbart før projekt Brobygning start	Ledig og på kontanthjælp
Motivation for at deltage i projekt Brobygning	Ønsker en fast tilknytning til arbejdsmarkedet, gerne i et ordinært arbejde, men hvis det ikke er muligt, i et fleksjob, ønsker at afklare sin arbejds-evne. Ønsker sig også en mere personlig afklaring og at skabe et socialt netværk
Jobønsker	1. prioritet: postarbejder 2. prioritet: butiksansat, 3. prioritet: kantinemedarbejder, 4. prioritet: receptionist

Julie

Opvækst og uddannelse

Julie er født og opvokset på familiens slægtsgård, der havde været i familiens eje igennem flere generationer. Hun boede sammen med begge forældre og en ældre søster, og hele familien tog aktivt del i arbejdet med gården, hvilket stort set al fritid også gik med. Julie tager studentereksamen, og uddanner sig efterfølgende til folkeskolelærer. Halvvejs gennem lærestudiet tager hun dog sabbatår, hvor hun først arbejder 6 måneder som vikar, og dernæst 6 måneder som au-pair i London.

Efter at have færdiggjort læreruddannelsen overtager Julie forældrenes gård, dog uden at drive landbrug. I stedet arbejder hun som folkeskolelærer, men hendes psykiske sygdom bliver den direkte årsag til, at hun efter seks år må tage en pause fra dette job, og i stedet ernære sig som selvstændig indenfor kunsthåndværk. Hun driver forretningen fra gården, men arbejdspresset som selvstændig er meget stort, og fritid og arbejde flyder hurtigt sammen.

Hun etablerer egen virksomhed, der er en engrosvirksomhed indenfor specialartikler til håndarbejde, sideløbende med undervisning i håndarbejde. Efter et par år, bliver hun ydermere distributør for et større internationalt firma. Hun har stor succes med sin virksomhed, men efter seks år bliver det for meget for hende, hvorfor hun vælger udelukkende at fokusere på sit eget kunsthåndværk. Hun ernærer sig nu som selvstændig kunsthåndværker kombineret med undervisning, udstillinger og foredrag. Dette medfører mange rejser rundt omkring i hele verden bl.a. Australien, New Zealand, USA, Rusland, Mongoliet og det meste af Europa.

Hun er i denne periode meget aktiv indenfor kunsthåndværk, og deltager i mange konferencer og komiteer, udgiver en bog og skriver et utal af artikler til tidsskrifter og aviser. I denne periode får hun desuden en søn, og da sønnen er omkring seks, bliver hun gift. Ægteskabet holder i næsten 20 år, men ender i skilsmisse.

Sygdomsforløb

Hele Julies voksen- og arbejdsliv er tæt knyttet sammen med hendes mani-depressivitet. Hun svinger mellem perioder med stærkt manisk opførsel, efterfulgt af en tilsvarende periode med depression. Den psykiske sygdom viser sig første gang, da hun er ved at være færdiguddannet som folkeskolelærer, og den bliver årsagen til, at hun efter seks år må stoppe dette erhverv, da hendes depressive perioder er blevet hyppigere ligesom depressionerne er tungere.

Efter at være startet som selvstændig er Julie i en lang periode inde i en manisk periode, som hun udnytter til at få den store succes med sit håndværk. Manien giver hende enorme energiresourcer og drive, men slider hende samtidig op, ligesom manglen på reel fritid tærer fysisk på hende. Ligeledes bruger hun netop sit arbejde til at flygte fra depressionen, som hun ved venter lige om hjørnet. Denne nedslidende livsstil resulterer til sidst i, at Julie i 2003-2004 får et sammenbrud. Gennem hele Julies liv voksenaliv har hun forsøgt på alle måder at tilpasse sit arbejde til sin psykiske situation, og forsøgt at undgå udefrakommende belastninger og offentlig forsørgelse så længe som muligt.

Situation 2007

I midten af 90'erne har Julies mani-depressivitet taget så meget over i hendes liv, at det for alvor begynder at få konsekvenser i forhold til både hendes privat- og arbejdsliv. Hun har problemer med at klare arbejdet og ægteskabet går i stykker. Derfor ender hun med at søge om førtidspension. Hun får i første omgang tilkendt almindelig førtidspension, men efter hendes sammenbrud i 2003-2004 bliver dette ændret til den mellemste førtidspension.

Motivationen for at deltage i projektet samt jobønsker

At Julie deltager på kurset skyldes til dels en række heldige sammenfald. Kurset blev udbudt på et tidspunkt, hvor hun var meget motiveret for at komme videre med sit liv, samtidig med at hendes psykiske situation gjorde deltagelsen mulig. Først og fremmest ønsker Julie at blive afklaret sine muligheder, og hvad hun kan klare i forhold til arbejdsmarkedet. Hvis det er muligt i forhold til hendes sygdom, er et skånejob eller anden form for beskæftigelse indenfor kunsthåndværk et stort ønske. Selvom

hun ikke økonomisk er tvunget til at arbejde, føler hun at hun er ved at være så meget ovenpå efter sit sammenbrud, at hun godt kan bidrage med noget til samfundet, og dermed også igen komme til at føle sig som en del heraf. Det ville også give hende større personlig tilfredshed, at have noget at fylde sin dag ud med. Julie håber ligeledes på at kurset kan give hende mod til at turde til trods for hendes sygdom, ligesom hun også håber på et fællesskab med andre i sammen situation, da hendes sygdom har været meget isolerende.

Julies jobønsker er at arbejde på et stort kunsthåndværksted, hvor en større gruppe af kunsthåndværkere har værksted sammen, at få en løsere tilknytning til en etableret kunsthåndværker, der samtidig kunne fungere som mentor eller bare at være tilknyttet et ikke nærmere specificeret sted, hvor hun både kan arbejde som en del af et fællesskab samtidig med hun arbejder med sit eget kunsthåndværk i sit eget tempo.

Julie: Personprofil	
Opvækst og privatsfære	Opvokset på familiens slægtsgård sammen med begge forældre og en ældre søster, får barn og gifter sig efterfølgende med faderen til barnet, bliver senere skilt efter 20 års ægteskab
Uddannelse	Folkeskole, læreruddannelse og kunsthåndværker
Sygdom	Maniodepressivitet
Arbejdsmarkedserfaring	Folkeskolelærer, selvstændig virksomhed inden for kunsthåndværk, foredragsholder, forfatter
Situation umiddelbart før projekt Brobygning start	Sygdommen betyder en tildeling af førtidspension
Motivation for at deltage i projekt Brobygning	Ønsker en afklaring af sin arbejdsevne og sine muligheder på arbejdsmarkedet, ønsker et

	skånejob inden for kunsthåndværket. Håber at kunne skabe et fællesskab med mennesker, i den samme situation som hende selv
Jobønsker	Arbejde med kunsthåndværk, arbejde sammen med en etableret kunsthåndværker, der kunne fungere som mentor for hende

Kristian

Opvækst og uddannelse

Kristian er født og opvokset på Vestsjælland som den tredje fødte dreng ud af fire drenge. Forældrene boede sammen, men familien var temmelig socialt isoleret, og de eneste der besøgte hjemmet var moderens søstre og familie. Der kom aldrig venner af forældre eller børn i hjemmet. Moderen var sandsynligvis selv sindslidende, formentlig voldsom angst, primært for andre mennesker, og paranoid. Familien var meget præget af moderens opvækst i et meget indremissionsk hjem.

Kristian går i folkeskole på Sjælland, men hans skolegang bærer præg af stor ustabilitet både i forhold til skole og klasseskift og mange skiftende lærere. Efter 7.klasse tager han realeksamen og herefter studentereksamen. Da Kristian fylder 20 år flytter han fra Sjælland til Nordjylland. Her gennemfører han maskinlinien på AMU-centret, og herefter uddanner han sig til socialpædagog. Hans tilknytning til arbejdsmarkedet er meget svag, og den længste uafbrudte ansættelse er i et job som pædagogmedhjælper inden han begynder pædagoguddannelsen. Denne ansættelse varer 11 måneder.

I 1992 opgiver han at finde job som socialpædagog og tager i stedet IT-uddannelsen på datamatikeruddannelsen. Herefter tager han en række mindre IT kurser finansieret af HK. Han tager desuden et 16 ugers kursus, så han bliver certificeret Novell administrator/engineer.

Sygdomsforløb

Kristian har ikke beskrevet sit sygdomsforløb, og det er derfor ikke kendt, hvilken psykisk lidelse, han har. Dog er det tydeligt, at hans psykiske lidelse har været årsagen til, at han trods mange forsøg på at uddanne og videreuddanne sig aldrig har formået at opretholde en tilknytning til arbejdsmarkedet.

Situation 2007

Kristian har aldrig formået at skabe sig en tilknytning til arbejdsmarkedet, hvilket har betydet, at han i størstedelen af sit voksenliv har været på kontanthjælp, kun afbrudt af meget korte ansættelsesperioder og uddannelsesforløb. Han har adskillige gange taget kontakt til det offentlige system for at få hjælp til at komme i varigt arbejde, men er konstant blevet afvist. Han bliver tilkendt førtidspension i 2005 og dette er stadig hans forsørgelsesgrundlag.

Motivationen for at deltage i projektet samt jobønsker

Kristian deltager i Projekt Brobygning fordi han ønsker at skabe sig varig tilknytning til arbejdsmarkedet og komme ud af den offentlige forsørgelse. Ligeledes er han meget bevidst om nødvendigheden af at komme i fast arbejde for at optjene en bedre pension, så han er bedre stillet når han går på pension.

Hans ønske er ordinær beskæftigelse. Han håber, kurset vil hjælpe ham til at finde et arbejde, hvor han kan bruge sine ressourcer og sine personlige kompetencer samt få gavn af nogle af de mange kurser og uddannelser, han har taget. Han drømmer om at finde arbejde indenfor IT branchen. Det kan både være indenfor IT administration, såsom netværk og internetforbindelser, brugersupport og lignende eller indenfor programmering, fx Acces, Excel eller lignende.

<i>Kristian: Personprofil</i>	
Opvækst og privatsfære	Opvokset hos begge forældre i en søskendeflok på fire. Familien har været meget isoleret fra omgang med andre mennesker, hvilket mulig-

	vis hænger sammen med moderens sindslidelse
Uddannelse	Folkeskole, realeksamen, studentereksamen, maskinlinien på AMU-center, socialpædagog, IT-kurser, certificeret Novell administrator/engineer
Sygdom	Den psykiske lidelse er ikke diagnosticeret
Arbejdsmarkedserfaring	Socialpædagog, mange kortvarige jobs og mange ledighedsperioder på kontanthjælp
Situation umiddelbart før Projekt Brobygning start	På førtidspension
Motivation for at deltage i Projekt Brobygning	Ønsker en varig tilknytning til arbejdsmarkedet og komme ud af offentlig forsørgelse, ønsker ordinær beskæftigelse, så han kan få gavn af sin uddannelse og mange kurser
Jobønsker	Arbejde inden for IT-administration, netværk og internetforbindelser, brugersupport eller inden for programmering

Jørgen

Opvækst og uddannelse

Jørgen er opvokset i en forstad til København, hvor han boede sammen med sin mor og stedfar og sin storebror. Familien var ret almindelig, og stedfaderen var håndværker og moderen var dagplejemor.

Jørgen var socialt vellidt som barn og legede meget med børnene i kvarteret og var aktiv i fodboldklubben. Hans skolegang var ganske normal. Han tog folkeskolen frem til 7.klasse, hvorefter han kom i realskolen og dernæst på efterskole, hvor han tog 9.klasseseksamen. Efter folkeskolen kom Jørgen i lære hos sin morfar, der var gørtler, og her blev han også udlært til gørtler. På metalskolen klarede han sig pænt, fik middelkarakter og havde ingen vanskeligheder med undervisningen. Efter at være udlært tog Jørgen kurser på VUC og fik HF eksamen.

Jørgen var igennem store dele af sit voksenliv meget aktiv på arbejdsmarkedet, og har ikke haft problemer med ledighed før hans psykiske sygdom dukkede frem. Han har udover at arbejde som gørtler også arbejdet som smed, postbud og butiksassistent. Efter hans sygdom manifesterede sig har han forsøgt at komme tilbage til arbejdsmarkedet ved at tage på medieskole og voksenuddannelser, ligesom han har været i kommunal aktivering i en årrække. Han har i periode haft kortvarige ansættelser, men intet fast.

Sygdomsforløb

Jørgens sygdom viste sig først i en forholdsvis sen alder. Da han blev syg, var han færdigudlært og havde haft stabil tilknytning til arbejdsmarkedet i en årrække. Det er ikke beskrevet, hvad Jørgens diagnose er, men den har været årsagen til, at han ikke kunne fastholde sin tilknytning til arbejdsmarkedet. Hans sygdom giver ham dog store problemer med at være sammen med andre mennesker, og gør ham meget indelukket som person. Det kunne umiddelbart godt tyde på en form for socialangst og/eller skizofreni, men det vides ikke med sikkerhed, da Jørgen ikke er endeligt diagnosticeret.

Situation ved påbegyndelse af Projekt Brobygning

Efter Jørgens sygdom brød ud, og har han forsøgt at komme i arbejde igen, både ved at videreudanne sig og ved at deltage i kommunal aktivering. Dette har dog været uden succes, hvilket betyder, at Jørgen i dag er på kontanthjælp. Han har i perioder oplevet at få god hjælp fra kommunen til at komme videre med sit liv, mens han i andre perioder har oplevet, at kommunen ikke gjorde så meget.

Langt de fleste job, han har haft i hans sygdomsperiode, har han dog fundet selv. Han har ikke opfattelsen af, at kommunen ikke ville hjælpe ham, men deres tilbud har trods gode intentioner ikke bragt ham tættere på arbejdsmarkedet. Han bor i dag i et bofællesskab, men arbejder hen imod at kunne bo alene igen.

Motivationen for at deltage i projektet samt jobønsker

Jørgens primære motivation for at deltage i projektet er, at han ønsker at komme i ordinær beskæftigelse igen. Han er efterhånden ved at have så stor indsigt i sin sygdom, at han føler han er på vej mod at kunne stå på egne ben igen. Han håber kurset kan blive første skridt på vejen mod et job, ligesom han gerne vil bruge det til at blive bedre til at fungere socialt, ikke mindst i hans bofællesskab.

Han drømmer om at kunne bruge sine tidligere erfaringer fra arbejdsmarkedet i et fremtidigt job. Allerhelst vil han gerne lave noget kreativt, hvor han kan bruge sine gode evner indenfor håndværk. Jørgen er desuden en dygtig tegner, og kunne også godt tænke sig at kombinere dette med et job. Først og fremmest ønsker han at komme i et meningsfyldt job. Han håber også at et job kan give ham et større socialt netværk, da hans sygdom har gjort ham isoleret. Han har store forventninger til at underviserne, og markman bakker ham op gennem forløbet, og at de vil hjælpe ham så han ikke blot finder job, men også fastholdes i arbejde.

Udover et job, hvor han kan bruge sine håndværksmæssige evner kunne han godt tænke sig et job som butiksassistent indenfor antikviteter. Underviserne beskriver Jørgen som meget stille af natur, men dog velfungerende, når han skal deltage i aktiviteter og undervisning.

<i>Jørgen: Personprofil</i>	
Opvækst og privatsfære	Opvokset med moder, stedfader og broder.
Uddannelse	Udlært gørtler samt HF eksamen

Sygdom	Socialangst og/eller skizofreni, ikke endeligt diagnosticeret
Arbejdsmarkedserfaring	Gørtler, smed, postbud, butiksassistent
Situation umiddelbart før projekt Brobygning start	Kontanthjælp
Motivation for at deltage i Projekt Brobygning	Opnå varig beskæftigelse, fungere bedre socialt
Jobønsker	Kreativt håndværk, tegner, butiksassistent indenfor antikviteter

Dorthe

Opvækst og uddannelse

Dorthe er ca 40 år. Hun er opvokset hos begge forældre i Nordjylland. Da Dorthe er 16 år blev forældrene skilt, og hun og hendes søster flyttede med faderen. Da Dorthe er færdig med folkeskolen tager hun en etårig erhvervsfaglig grunduddannelse indenfor smede- og maskinlinien, hvorefter hun tager HF eksamen. Efter at have gennemført HF tager hun en uddannelse som tekniskassistent indenfor bygge og anlæg. Da hun er færdig med uddannelsen, får hun i første omgang et job som ekspedient i Aldi, men efter 2 år finder hun et andet job på en pølsefabrik. Efter et år på fabrikken bliver hun for første gang ledig da hendes tvangstanker blusser voldsomt op. Hun går ledig i et år, hvorefter hun tager en 16 ugers grunduddannelse indenfor personaletransport og efterfølgende uddanner sig til multimedie medarbejder.

Sygdomsforløb

De første tegn på Dorthes sygdom viser sig allerede i folkeskolen og på HF. Hun er meget perfektionistisk og knokler meget med lektierne. Pga. hendes perfektionisme gør hun tingene så grundigt, at det ikke er muligt for hende at nå det hele. Hun får dog gennemført flere uddannelser, men da hun kommer ud på arbejdsmarkedet giver sygdommen for alvor problemer.

I jobbet som ekspedient oplever hun at blive mobbet, og senere tager tvangstanker hurtigt overhånd. Efter Dorthe har gennemført uddannelsen som multimediedarbejder, tager hun igen arbejde på pølsefabrikken, men også denne gang tager tvangstanker overhånd og efter to år må hun stoppe. Hun finder i stedet arbejde i varemodtagelsen ved et stort tømrerfirma, men hendes sygdom fylder stadig meget, og efter 5 år bliver hun indlagt med en psykose.

Efter indlæggelsen sender kommunen hende på projektet "Skiftesporet", hvorigennem hun får en praktikplads i et stort supermarked. Kommunen presser hende dog til at arbejde fuldtid, hvilket atter får Dorthe til at bryde psykisk sammen, og det ender med hun igen bliver psykotisk og må indlægges i 10 måneder i 2006.

Situation ved påbegyndelse af Projekt Brobygning

Dorthe har året inden påbegyndelsen af kurset været indlagt på psykiatrisk hospital pga. en psykose. Hun går derfor ledig ved kursets påbegyndelse, men går dog til undervisning på SIND daghøjskolen. Dorthe bor alene i en lejlighed i Svenstrup, men hendes 13årige datter bor hos hende hver anden uge.

Motivationen for at deltage i projektet samt jobønsker

Dorthes mål med deltagelsen i projektet er at komme tilbage til arbejdsmarkedet. Hun ønsker frem for alt at få et arbejde og en hverdag, hvor hun omgås andre, raske, mennesker. Hun mangler i høj grad det indhold i tilværelsen som et arbejde kunne give. Hun er derfor meget motiveret for at deltage, og forventer også selv, at hun kan finde et arbejde, ikke nødvendigvis fuldtid, som hun kan bestride. Hun håber desuden

også, at kurset kan give hende personlig udvikling, særligt i forhold til at få et øget selvværd og mere selvtillid.

Dorthe's jobønsker er enten at arbejde som dekoratør, og hvis ikke det er muligt, så at arbejde i en isenkræmmer. Det er vigtigt, at der er tale om et afvekslende job, hvor hun kommer ud blandt andre mennesker, og ikke mindst at samarbejdet med kolleger fungerer godt.

<i>Dorthe: Personprofil</i>	
Opvækst og privatsfære	Opvokset med begge forældre
Uddannelse	Etårig EGU, smede- og maskinlinje, HF eksamen, teknik-assistent (bygge/anlæg), multimediearbejder
Sygdom	Tvangstanker, psykose, diagnose ukendt
Arbejdsmarkedserfaring	Ekspedient, pølsefabrik, tømmerfirma
Situation umiddelbart før projekt Brobygning start	Kontanthjælp/førtidspension
Motivation for at deltage i Projekt Brobygning	Tilknytning til arbejdsmarkedet
Jobønsker	Dekorator, isenkræmmer

3.1.1. Sammenfattende karakteristik af kursisternes personprofiler

Deltagerne til Projekt Brobygning er visiteret gennem kommunale sagsbehandlere og/eller bostøttemedarbejdere. Der er gennemført individuelle samtaler på baggrund af ansøgningskemaer, udfyldt af interesserede sindslidende. Derefter er nogle af ansøgerne sorteret fra, hvis de kommunale sagsbehandlere og markmans konsulenter ikke skønnede, at de passede ind i de hold og den gruppeterapi, som var en del af projektets metodik. Det har desuden været et afgørende kriterium i udvælgelsesproceduren, at de sindslidende har været motiverede for at deltage i projektet og prøve sig selv af i forhold til arbejdsmarkedet.

Visitationsprocessen har således sikret, at det er relativt velfungerende og motiverede sindslidende, der har deltaget i projektet. Kursisterne er derfor med stor sandsynlighed ikke repræsentative for den gruppe af sindslidende, der i dag befinder sig uden for det danske arbejdsmarked. Men de er dog stadigvæk en del af gruppen af sindslidende i Danmark, og deres eksempler må derfor formodes at have gyldighed for dele af de sindslidende i Danmark.

Personerne, der har deltaget i projekt Brobygning har i langt de fleste tilfældet gennemlevet et normalt barndomsforløb. De er – med få undtagelser – vokset op med begge forældre og mange tilfælde med søskende. Der er således ikke tale om skilsmissebørn, der har været udsat for omsorgssvigt og mangel på tryghed. Senere i livet påvirker deres sindslidelse imidlertid deres privatliv, idet hovedparten af dem lever alene, enten fordi de ikke er blevet gift i deres ungdom, eller fordi de efter indgåelsen af ægteskab er blevet skilt senere i livet. De fleste lever i dag alene uden børn, som det er tilfældet for 80 procent af de sindslidende på landsplan.

For den del af kursisternes slår sindslidelsen allerede igennem i de tidlige folkeskoleår. De betyder anbringelse i specialklasse og i nogle tilfælde manglende indlæring af mere almene kvalifikationer som dansk, regning, skrivning og sprog. Mange af kursisterne har desuden haft svært ved at gennemføre en egentlig kompetencegivende ungdomsuddannelse, og de færreste har erhvervet en videregående uddannelse. En del af kursisterne har dog efter folkeskolen opnået en studentereksamen eller en HF og har

derefter gennemført en mellemlang videregående uddannelse, eksempelvis en læreruddannelse eller en pædagoguddannelse. En enkelt af kursisterne har gennemført en akademisk uddannelse. Den samlede gruppe af kursister følger her det generelle mønster for sindslidende: de har generelt et lavere uddannelsesniveau end resten af befolkningen.

Alle kursisterne er ramt af en sindslidelse, men for hovedpartens vedkommende er der ikke stillet en egentlig diagnose eller diagnosen er ikke oplyst for projektets evaluatore. Koncentrationsbesvær og angstanfald er relativt hyppigt forekommende og enkelte kursister er ramt af borderline, DAMP eller maniodepressivitet.

Kursisternes arbejdsmarkedserfaring varierer meget fra sporadiske arbejdsforløb som ufaglært til arbejde som faglært i lange stabile perioder, etablering af selvstændig succesfuld virksomhed til ulønnet frivilligt arbejde. Fælles for kursisternes erhvervs erfaring er dog, at der overvejende har været tale om ufaglærte jobs og mange jobskift, hvorimellem er indlagt mange ledigheds- og sygdomsperioder. Enkelte kursister har i perioder haft faglærte jobs og jobs som folkeskolelærer og pædagog, og en enkelte har etableret selvstændig virksomhed, som i en periode var succesfulde og gav pæne overskud. Et fællestræk er desuden, at ledigheds- og sygdomsperioderne efterhånden dominerer kursisternes dagligdag. Tilknytningen til arbejdsmarkedet bliver langsomt svagere, for til sidst helt at ophøre. Ved projektets start er alle kursisterne på en offentlig overførselsindkomst, enten kontanthjælp eller førtidspension

Kursisternes motivation for at deltage i projekt Brobygning er todelt: På den ene side ønsker de alle en mere fast og varig tilknytning til arbejdsmarkedet, enten i form af et job på ordinære vilkår eller et fleksjob. I en anden formulering ønsker de en afklaring af deres arbejdsevne og deres fremtidige tilknytning til arbejdsmarkedet. I tilknytning hertil har mange et ønske om at bruge deres uddannelse, kompetencer og erhvervs erfaring mere aktivt på arbejdsmarkedet. Et andet og supplerende ønske er i forbindelse med – og som en del af – kursusforløbet at komme ud blandt andre mennesker, være en del af et fællesskab og – om muligt – at skabe et socialt netværk og derigennem en bedre og mindre isoleret dagligdag.

Det er et fællestræk hos kursisterne er, at de alle har et meget stærkt ønske om at komme tilbage til arbejdsmarkedet i faste jobs. En mere varig tilknytning til arbejdsmarkedet kan også som en sidegevinst betyde, at kursisterne bliver en del af fællesskabet på arbejdspladsen og får mulighed for at opbygge et socialt netværk.

Den stærke motivation for at opnå et ordinært arbejde skyldes givetvis, at de sindslidende, der er blevet visiteret til projektet, netop skulle opfylde betingelsen om at være motiveret for en varig tilknytning til arbejdsmarkedet. Det er karakteristisk, at kursisterne betragter projekt Brobygning som 'En ny chance' for at komme tilbage til arbejdsmarkedet og få en større kontaktflade til andre mennesker.

Kursisterne ønsker enten et ordinært job på almindelige løn- og arbejdsvilkår eller et job med løntilskud, hvis et ordinært job er uden for rækkevidde. Fælles for kursisterne er desuden, at deres konkrete jobønsker ligger tæt op ad deres tidligere jobs. Kursisterne ønsker altså at vende tilbage til den tidligere karriere og 'få en chance til'.

Kursisternes jobønsker er i de fleste tilfælde realistiske, fordi de ligger inden for deltageres kompetencer og uddannelse og gerne – men helst ikke – må være med løntilskud. Både den nuværende konjunktursituation og lovgivningens rammer giver derfor mulighed for at opfylde kursisternes jobønsker, ikke mindst fordi kursisterne er så stærkt motiverede for at komme tilbage til arbejdsmarkedet.

3.2. Projektets metodik

I det følgende skal vi se nærmere på hvilken metodik, der er anvendt på Projekt Brobygning. Det handler således hovedsageligt om, hvordan deltagerne er visiteret til projektet, hvilke undervisningsmetoder, der er anvendt, samt hvordan deltagerne er søgt afklaret i forhold til deltagelse på arbejdsmarkedet. I det efterfølgende afsnit (afsnit 3.3) ser vi på hvordan og i hvilken udstrækning det er lykkedes at integrere og fastholde deltagerne på arbejdsmarkedet.

Deltagerne er visiteret til Projekt Brobygning enten gennem kommunale sagsbehandlere og/eller bostøttemedarbejdere. De kommunale sagsbehandlere og bostøttemedarbejdere enten læste projektets brochure eller deltog i et af de oplæg, markmans konsulenter holdt om projektet før opstart. Det har både i forløberen til projektet og i Brobygning vist sig langt vanskeligere end forventet at rekruttere kursister til projektet. Der kan være flere årsager til dette, der i blandt: (1) Manglende forventninger hos gruppen af sindslidende, der måske ikke anser en plads på arbejdsmarkedet som realistisk. (2) Barrierer i den socialpsykiatriske indsats, der måske ikke indtænker arbejdsmarkedstilknytning i støttearbejdet. (3) De kommunale sagsbehandlere er tidspressede, og da borgere ikke er registrerede under evt. sygdomme (ikke tilladt jf. Registertilsynsloven), kan denne målgruppe ikke "trækkes ud" af sagsbehandlernes databaser.

Det lykkedes imidlertid efter en del benarbejde, at samle et tilstrækkeligt antal deltagere til at opstarte de første hold af kursister i 2006. Når det der er fundet et tilstrækkeligt antal deltagere til at opstarte et hold er det afgørende at få skabt en homogen og velfungerende gruppe.

Dette er sket på baggrund af ansøgningskemaer, som er udfyldt af kursusdeltagerne og efterfølgende individuelle samtaler. I den forbindelse forbeholder markmans konsulenter sig retten til at afslå ansøgere for at forsøge at samle en homogen gruppe. Til eksempel hvis vedkommende ikke er velmedicineret og er i personlig ubalance. Et eventuelt afslag skal altid kunne begrundes med forslag til forandringer, så den pågældende kan deltage på holdet på et senere tidspunkt. Det er desuden afgørende at deltagerne er motiverede, som en konsulent formulerer det:

"Det handler om, at mærke, at de har lysten til at komme ud og prøve sig selv af i forhold til arbejdsmarkedet. Der skal være en motivation".

Dernæst vurderer konsulenten realismen i deltagernes forventninger til forløbet og afstemmer indbyrdes forventninger. Samlet set er kriterierne for den individuelle bedømmelse af, hvorvidt en deltager vil have glæde af at deltage på projektet, som en konsulent udtrykker det:

”Samarbejdsvillighed, motivation, åbenhed, og en vurdering af hvorvidt det vil være muligt at skaffe en praktikplads. Er de i stand til at kommunikere om deres evner, kan de sige til og fra, har de nogle kompetencer, kan de fungere på en arbejdsplads, og er de i rimelig balance? Det er altså et umiddelbart indtryk af hvorvidt vi kan gøre en forskel”.

Projekt Brobygning består af to hold som er igangsat i henholdsvis Nordjylland og Vanløse. I alt har 26 sindslidende deltaget i projektet (jf. tabel nedenfor).

Tabel 4: Deltagerne på Projekt Brobygning

	<i>Hold 1 Vanløse</i>	<i>Hold 1 Aalborg</i>	<i>Hold 2 Vanløse</i>	<i>Hold 2 Aalborg</i>
<i>Opstart</i>	Januar 2006	December 2006	Maj 2007	Maj 2007
<i>Antal deltagere</i>	6 personer	7 (8) personer ¹	5 personer	7 personer
<i>Kønsfordeling</i>	Kvinder: 1 Mænd: 5	Kvinder: 3 Mænd: 4 (5)	Kvinder: 3 Mænd 2	Kvinder: 4 Mænd: 3
<i>Forsørgelsesgrundlag</i>	Førtidspens 6 Konthjp 1	Førtidspens 6 Konthjp 1	Førtidspens 1 Konthjp 3 Sygedp 1	Førtidspens 5 Konthjp 2

¹ En mandlig deltager forlod projektet efter cirka 2 uger, da han konstaterede, at han alligevel ikke var klar til et forløb af denne karakter.

Som det ses kører undervisningen på relativt små hold med 5-8 personer. En konsulent siger herom: *"Mange har været voldsomt angstprovokerede af at skulle sidde i grupper med 7-8 andre mennesker"*. Det er derfor vigtigt for underviserne, at få skabt nogle gode gruppedynamikker, hvor deltagerne føler sig trygge ved hinanden og underviserne, og samtidig øver sig i at fungere i et socialt fællesskab. Det er desuden væsentligt, at give deltagerne en fast struktur i hverdagen. Som en af konsulenterne bemærker:

"Det har stor betydning for deltagerne at have noget at stå op til; at de ikke længere har vendt op og ned på nat og dag. Det forbedrer deres velvære og helbred".

Deltagerne har vanskeligt ved at sætte struktur på hverdagen ved egen hjælp. Dette blev til eksempel klart demonstreret, da deltagerne fra et af holdene vendte tilbage fra sommerferie og var faldet tilbage i deres tidligere dagsrytme. Af samme grund var der faktisk flere af deltagerne som undlod at afholde sommerferie. Dette betyder også, at undervisningen er fast struktureret med samme tidspunkter, undervisere og skema hver uge.

Projektet starter med et 16 ugers undervisningsforløb, som er opdelt i to dele; dels opbygning af sociale og personlige kompetencer, som varetages af hhv. Sind Daghøjskole (Aalborg) og Lilleskolen for Voksne (Vanløse), dels job- og kompetenceafklaring, som varetages af konsulenter fra markman. Undervisningsplanen fremgår af skemaet nedenfor.

Pensum for Projekt Brobygning

Sind Daghøjskole/Lilleskolen for Voksne	markman
- Teambuilding	- Arbejdsmarkedskendskab
- Gruppepsykologi	- Det rummelige arbejdsmarked
- Samtaletræning	- Skånejob/fleksjob m.v.
- Fysisk og psykisk genoptræning	- "genoptræning" ift. arbejdsmarkedet
- Recovery – teori/praksis	- Jobsøgning
- Motivation	- Udarbejde CV og ansøgning
- Træning i jobsamtalen	- Træning i jobsamtalen
- Almene IT-kundskaber	- Virksomhedsbesøg
- Kommunikation og assertion m.v.	- Besøg af sindslidende i job, arbejdsgivere og gæstelærere
	- Individuelle samtaler

Vi skal ikke her detaljeret gennemgå undervisningsplanen, men blot fremhæve nogle væsentlige tværgående pointer i undervisningsforløbet.

Et væsentligt formål med undervisningen er, som nævnt, at få deltagerne til at fungere som en gruppe. Formålet er at forbedre deltagernes personlige og sociale kompetencer, og forberede dem på at deltage i et arbejdsfællesskab. Sindslidende er ofte meget egocentrerede, og har vanskeligt ved at fungere i større grupper; nogle kan ligefrem have sociale fobier og gruppeangst. En vigtig pointe med gruppeundervisningen er, at deltagerne kan lære af hinanden, og at de ikke står alene med deres psykiske problemer.

Undervisningsforløbet tager udgangspunkt i tankegangen om Recovery. Dette er for så vidt en generel tilgang til livet som til andre mennesker. Den grundlæggende pointe i Recovery er, at den sindslidende kan generhverve evnen til at fungere i en social sammenhæng. Den enkelte trænes i at indfri de potentialer og talenter, som vedkommende har gennem definerede vendepunkter, hvor den enkelte ser en mulighed for bedring. Recovery kan praktiseres på forskellige måder.

I Projekt Brobygning har man valgt at lægge vægt på de 4 t'er: Tid (langvarige forløb), Tolerance for den enkeltes individualitet, Tryghed (klare rammer for samvær og kommunikation baseret på det fælles og det raske), Tiltro (at indgive og opleve håb). Recovery er således et spørgsmål om, at lære at mestre sit liv med de styrker og begrænsninger, som den enkelte har. Det handler om, at komme videre med livet, at få større håb for fremtiden, at tage ansvar for beslutninger i eget liv og opnå en meningsfuld rolle i samfundet.

Den anden del af undervisningsforløbet er at afklare den enkelte deltagers jobønsker, sociale kompetencer og faglige kvalifikationer – og derefter at søge at matche dette med arbejdsmarkedets behov. Der afvikles individuelle samtaler, hvor deltagerne reflekterer over, hvad de kunne tænke sig at arbejde med, hvilke typer af opgaver, hvilke særlige hensyn der skal tages til dem, arbejdstimer, transport osv. Disse samtaler handler også om forventningsafstemning, idet nogle deltagere kan have ganske urea-

listiske forventninger. Der er samtidig en gradvis progression i forløbet, idet flere af deltagerne ikke kunne overskue at forholde sig til en eventuel praktik ved forløbets opstart. Derudover har konsulenterne gennemført fiktive jobsamtaler, der er målrettet de job og funktioner, som deltagerne ønsker og er i stand til at varetage.

3.3. Projektets resultater

I det følgende skal vi se på, hvordan og i hvilken udstrækning det er lykkedes at integrere og fastholde målgruppen på arbejdsmarkedets. Projekt Brobygning har formuleret et varieret sæt af succesmål for projektdeltagerne.

Deltagelsen i projektet skal (1) afklare den enkeltes ønsker og forudsætninger til arbejdsmarkedet, (2) opbygge sociale kompetencer til at deltage i et arbejdsfællesskab, (3) afprøve den enkeltes arbejds- og erhvervsevne, (4) om muligt etablere fleks- og skånejobs, løntilskudsordninger, samt ordinære uddannelsesforløb og ordinære ansættelser. Hvorvidt deltagerne kan honorere disse forventninger afhænger i høj grad af deres sygdomsforløb, og hvorvidt virksomhederne kan imødekomme individuelle skånehensyn. Det langsigtede mål med arbejdsprøvningerne er naturligvis, at skabe en varig plads på arbejdsmarkedet for de sindslidende.

Et nok så væsentligt mål er imidlertid jobafklaring, som en konsulent beskriver det:

" Hvis en praktik ikke lykkes handler det om at få det vendt til noget positivt. Næmlig at de er blevet afklaret omkring jobønsker, timeantal, opgavetype osv. Så har vi stadig hjulpet dem på vej. Det tror jeg de er ret lettede over".

3.3.1. Arbejdsprøvning

Hovedparten af deltagerne har været i arbejdsprøvning ved forskellige private og offentlige virksomheder. Det er gratis for virksomhederne at etablere en arbejdsprøvning, som typisk har en varighed af cirka 16 uger. For den sindslidende udbetales der således ikke løn. Nedenfor gives en kort opgørelse over status for disse arbejdsprøvninger.

Statusopgørelser for deltagernes arbejdsprøvninger

<p>Hold 1 Vanløse (status juni 2007)</p>	<ul style="list-style-type: none">- En mandlig deltager valgte at dele sin praktikperiode mellem en ejendomsmægler og Lejernes Landsorganisation. Har været ansat 10 timer i et ordinært job, men blev afklaret om, at skånejob eller frivilligt arbejde på sigt er mere realistisk.- En mandlig deltager er i arbejdsprøvning i markman som analyse- og projektmedarbejder. Har under forløbet fået en fleksjob bevilling. Kan dog ikke komme i job hos markman. Har ansøgt om fleksjob i Udenrigsministeriet, men fik afslag.- En mandlig deltager arbejder selvstændigt og ønskede ikke arbejdsprøvning før efteråret 2007, hvor sæsonen for udendørs job var overstået.- En kvindelig deltager er i arbejdsprøvning i en svømmehal, hvor hun gerne vil fortsætte i et job med løntilskud for førtidspensionister.- En mandlig deltager er i arbejdsprøvning hos en konservator af antikke møbler, hvor han efterfølgende er kommet i skånejob.- En mandlig deltager er i arbejdsprøvning på et teater, hvor han håbede at komme i fleksjob. Får i slutningen af arbejdsprøvnin-gen besked fra kommunen om ophør af sygedagpenge, hvilket medfører en ny sygdomsperiode. Grundet lille formue ikke beret-tiget til kontanthjælp. Står uden offentlig forsørgelse.
<p>Hold 1 Aalborg (status juni 2007)</p>	<ul style="list-style-type: none">- En mandlig deltager er i en virksomhed indenfor autobranchen, hvor han forventede at blive ansat i løntilskud for førtidspensionister. Kunne ikke realiseres pga. interne omrokeringer i virksomheden.- En mandlig deltager er på et hospital, hvor han sandsynligvis vil blive ansat i fleksjob 24 timer/ugen

	<ul style="list-style-type: none"> - En mandlig deltager er på en stor statslig undervisningsinstitution, hvor han forventede at blive ansat i løntilskud for førtidspensionister. Dette kunne dog ikke realiseres da institutionen på ansættelsestidspunktet havde gennemført afskedigelser. - En kvindelig deltager er på en meget specialiseret statslig virksomhed, hvor hun formodentlig ikke kan blive ansat pga. virksomhedens økonomiske situation. Arbejdsprøvningen skulle gerne give hende kontakter indenfor dette område, som hun/markman kan arbejde videre med. - En kvindelig deltager er på en stor medievirksomhed, men kom ind i en ustabil periode under arbejdsprøvningen og valgte at stoppe. - To deltagere er ikke i arbejdsprøvning på opgørelsestidspunktet
Hold 2 Vanløse	<ul style="list-style-type: none"> - En mandlig deltager er i arbejdsprøvning på et lokalhistorisk arkiv, som bliver forlænget. Lederen på stedet anbefaler voksenlærling på kontorområdet, hvilket der dog ikke er mulighed for på praktiskstedet. - En mandlig deltager er i praktik på et bibliotek 3 timer dagligt - En kvindelig deltager opnår fast job på et plejehjem (sit tidligere erhverv) - En kvindelig deltager er i arbejdsprøvning på et værested, hvor hun selvstændigt bidrager til frokostordningen. Forlænges efterfølgende 3 mdr. ad gangen mhp. ordinært arbejde på deltid. - En kvindelig deltager er i praktik i køkken- og kantinefunktion, 10 timer ugentligt.
Hold 2 Aalborg (status november 2007)	<ul style="list-style-type: none"> - En mandlig deltager er i en virksomhed indenfor autotilbehørsbranchen, hvor han ansættes i job med løntilskud for førtidspensionister. Arbejder 12 timer om ugen som chauffør. - En mandlig deltager er i et supermarked, hvor han har fået forlænget sin arbejdsprøvning. Målet er at finde et fleksjob i en af de andre butikker i kæden. - En mandlig deltager er i en dagligvareforretning, hvor han har fået forlænget arbejdsprøvningen. Arbejder næsten fuld tid. Afventer godkendelse til fleksjob. - En kvindelig deltager er i en isenkræmmerforretning, hvor

	<p>hun har fået arbejdsprøvningen forlænget. Kommunen arbejder på at oprette et skånejob samme sted.</p> <ul style="list-style-type: none"> - En kvindelig deltager er i en offentlig virksomhed for udviklingshæmmede. Målet er at komme i beskyttet beskæftigelse. - En kvindelig deltager var i en forretning i to uger, hvorefter hun måtte stoppe og sygemeldes. Hun havde andre udfordringer omkring erkendelsen af hendes sygdom, som gjorde at hun ikke var i stand til at gå på arbejde. - En kvindelig deltager fik kærestesorger, som praktikken skulle starte, og trak sig.
--	--

Som det fremgår heraf deltagerne været i arbejdsprøvning indenfor en bred vifte af forskellige jobfunktioner, virksomhedstyper og sektorer. En erfaring fra projektet er derfor, at der ikke er bestemte typer af jobs, funktioner eller opgaver, som er særligt velegnede til sindslidende, men at matchet mellem den sindslidende og virksomheden er afgørende.

De sindslidende repræsenterer en forskelligartet gruppe med vidt forskellige arbejds-erfaringer, uddannelser, skånehensyn, evner og ønsker. Det ville derfor være fejlagtigt at presse denne heterogene gruppe ned i en bestemt type jobs eller funktioner. For at illustrere denne pointe skal vi i det følgende følge op på hvordan det er gået de seks personer, som vi tidligere har beskrevet indgående (jf. afsnit 3.1.). Vi har i den forbindelse gennemført interviews med arbejdsgivere/kontaktpersoner, hvor projektdeltagerne har været i arbejdsprøvning.

Det rette match – Jens

Jens har været i arbejdsprøvning ved Rema 1000, som er en er en discount butik, et supermarked. Butikken er en del af en større kæde, hvor den enkelte butiksejer er franchisetager og derfor skal tjene sin egen løn gennem driften af butikken. Hovedkontoret stiller butikken til rådighed og sørger for markedsføring, husleje mv. men til gengæld skal hver butik betale en bestemt procentdel af deres omsætning til hovedkontoret.

I butikken er både ansat faglært personale og ufaglært personale. Der er bl.a. en del unge der arbejder i butikken som fritidsarbejde. Der er 4 fuldtidsansatte, hvoraf 3 er faglærte.

Begrundelse for at starte praktikforløb: Butikken har gennem tiden haft en del i praktik og lignende forløb, bl.a. en del med forskellige handicaps. Ligeledes er der i øjeblikket ansat en handicappet i et skånejob i butikken.

"Jeg synes det er spændende at arbejde med sådan nogle folk. Om de har et handicap eller om det er noget helt andet, så synes jeg, de skal have en chance for at se, hvad de kan holde til [...] Jeg siger altid, at man skal give folk en chance frem for at se på, hvad de ikke kan"

Begrundelsen for at starte praktikforløb er en blanding af et lidt idealistisk synspunkt om, at alle skal have muligheden, men også at butikken kan bruge arbejdskraften. Praktikforløb forud for en ansættelse er en fordel, fordi det giver butikken mulighed for at sige afslå, hvis det ikke fungerer eller ikke kan betale sig. Der er desuden en del arbejde i butikken, der ikke kræver, at man er faglært, hvorfor der er arbejdsopgaver nok til de personer, der kommer i praktik. Derudover var Jens forud for praktikken kommet nogle gange i butikken som kunde og havde sagt, at han gerne ville i praktik i netop den butik, fordi det virkede som et godt sted:

"Så jeg tænkte at en ung mand der selv kommer og siger sådan noget, han må da være skarp, så ham ville jeg da gerne ansætte".

Arbejdsopgaver: Jens har været beskæftiget med alt indenfor branchen på nær kontorarbejde. Han har også været med til varebestilling, men har ikke haft ansvaret for det alene. Han er desuden kommet med en række rigtig gode ideer til bl.a. varebestillingen og indretningen af butikken.

"Praktikken er kørt på skinner. Jens har flair for at være i butikken. Han havde nogle fantastisk gode ideer til tingene af en, der ikke har været i denne branche før."

Jens startede med at have 25 timer den første uge, men ville gerne op på 37 timer. Allerede den anden uge havde han faktisk 37 timer, fordi han næsten ikke var til at sende hjem igen.

Skånehensyn: Jens' opgaver har været vigtige opgaver, men opgaver som butikken ikke var afhængige af, blev gjort netop den dag. Jens har derfor ikke været en del af den faste vagtplan, og der har aldrig været dage, hvor han var den eneste, der var sat på vagtplanen. Han har fungeret som en ekstra medarbejder, der kunne nå alt det, men ellers aldrig fik nået. Derudover har han også fungeret som tilkaldevikar, hvis der var nogen der var syge. Det har betydet, at man ikke har været afhængig af Jens, og at man derfor kunne acceptere, hvis han en dag havde det for skidt til at møde på arbejde. Det gav stor fleksibilitet for ham.

"Nogle gange kan man godt mærke på ham, at han er helt fraværende, og så siger vi til ham, at han skal gå ud og sætte sig bagved og slappe lidt af, eller tage hjem, men ellers så fejler han jo ikke noget fysisk. Der er bare

det der psykiske indimellem, som jeg ikke helt ved, hvad er. Ja det tror jeg nu heller ikke Jens helt selv ved...".

Ansættelsesstatus: Jens er ved at blive ansat i fleksjob i butikken. Det skal lige gå i orden med kommunen, men fra butikkens side vil man gerne have ham ansat. Der er ikke tale om fuldtid, da man ikke har brug for Jens mere end 20 timer i øjeblikket. Butikken er vant til at samarbejde med kommunen om praktikforløb og særlige ansættelsesordninger, og det plejer at forløbe uden de store problemer.

Åbenhed om sindslidelsen: Det kan tit være svært i forhold til sindslidende at se, hvad de egentlig fejler. Det er noget andet med personer der har tydelige fysiske handicaps, så derfor kræver det også meget mere åbenhed om hvad problemerne er og hvilke hensyn der skal tages.

"Og der kom Jens allerede, inden jeg havde hørt fra markman og fortalte om, hvad det var der var galt, og hvordan han havde det, og så vidste man ligesom, hvad man havde at forholde sig til".

Arbejdsprøvningen har tilsyneladende fungeret tilfredsstillende for begge parter, dels fordi arbejdsgiveren har fået en motiveret arbejdskraft, som kan udfylde nogle af de huller, som de øvrige ansatte har vanskeligt ved at nå på en travl arbejdsdag, dels fordi der er blevet udvist fleksibilitet i forhold til den sindslidendes psykiske situation. Der har således været et godt match mellem den sindslidende og arbejdspladsen – og gensidig åbenhed mellem parterne.

Et godt team - Peter

Peter har været i praktik på et nordjysk sygehus i røntgenafdelingen. Afdelingen står for røntgen, radiologi og billeddiagnostik. De primære opgaver på afdelingen er således almindelige røntgenundersøgelser for sygehusets øvrige afdelinger, mere komplicerede undersøgelser som CT skanning, MR skanning, og ultralydsundersøgelser.

Derudover har afdelingen et arkiv over røntgenbillederne til patienternes journaler, som de kan sende til andre sygehuse mv., når det er nødvendigt. Der ligger en stor arbejdsopgave her, idet mange af billederne i arkiverne ikke er taget digitalt, og derfor først skal indlæses på computeren, inden de kan sendes videre.

Der er primært ansat radiografer, sygeplejersker og sekretærer på afdelingen. Størsteparten er faglærte/uddannede, da det er et krav til langt de fleste jobfunktioner på afdelingen. Afdelingen har gennem tiden haft mange personer med forskellige barrierer ansat, og der er ikke de store barrierer i forhold til at ansætte eksempelvis sinds-

lidende. Man har stor erfaring i at lave særlige ordninger og aftaler til den enkelte person, så man kommer ud over barriererne. Det eneste, der kan være svært er, at man jo skal indgå i en meget stor personalegruppe, hvilket sindslidende ofte kan have svært ved. Der er dog gode muligheder for at kunne arbejde selv eller i mindre grupper, så man gradvist kan vænne sig til at skulle have kontakt til så mange mennesker.

Begrundelse for at starte praktikforløb: Afdelingen har gennem tiden haft mange personer ansat i ordninger som fleks- og skånejob, og er meget opmærksomme på at tage et socialt ansvar i forhold til mennesker, der ellers kan have svært ved at fastholde et arbejde.

"I en afdeling med 220 ansatte må vi også kunne rumme enkelte personer, der af en eller anden grund ellers kan have svært ved at komme ud på arbejdsmarkedet, eller som har nogle problemer, der gør at de ikke kan arbejde fuldtid. Vi har også en social forpligtigelse på et sted som det her"

Derudover har kontaktpersonen på afdelingen også for mange år siden selv arbejdet i psykiatrien, og der er derfor ikke de samme fordomme og frygt for personer med psykiske problemer, som der af og til kan være blandt personer, der intet kender til det.

"Jeg ved jo godt hvad der ligger i at have de problemer Peter har, og jeg ved jo også godt han på langt de fleste områder er en helt almindelig fyr, der bare har haft svært ved nogle enkelte ting".

Arbejdsopgaver: Peter arbejder cirka 24 timer om ugen. Hans opgaver består primært i at bestyre arkivet med røntgen fotos og sende dem videre til andre sygehuse, ligesom han har haft en række forskellige opgaver i forbindelse med fremkaldelse og behandling af røntgenfotos.

"Praktikken er forløbet over al forventning. Det har vist sig, at Peter har fundet en stor interesse for netop røntgenområdet og de arbejdsopgaver, han har haft, og han har også været rigtig god til arbejdet. Derudover er samarbejdet med Peters mentor på afdelingen også gået fuldstændig gnidningsfrit. De er et godt team."

Skånehensyn: Der har ikke været det store behov for at tage ekstraordinære skånehensyn. Selvfølgelig har Peter ikke arbejdet fuldtid, og der har været enkelte dage, hvor han har fået lov at gå hjem, fordi han fx ikke havde kunnet sove hele natten, og derfor var alt for træt, ligesom der også har været ganske enkelte dage, hvor han har fået lov at blive hjemme, fordi han slet ikke kunne magte det den dag. Der er dog blevet krævet lige fra starten af, at han ringede om morgenen og fortalte, hvis han var syg, og som udgangspunkt var aftalen også, at Peter skulle møde op, også selv om han eksempelvis ikke havde sovet om natten. Så kunne det godt være, man sagde til ham, at han måtte gå tidligt hjem eller holde ekstra pauser, eller bare sidde med en kop kaffe, men det var vigtigt han i hvert fald i første omgang mødte op.

Ligeledes sagde Peters mentor også til ham, at han bare skulle gå en tur ovre i skoven, hvis han lige trængte til en pause. Men i dagligdagen har man ikke rigtig mær-

ket noget til Peters sindslidelse. Man har tilstræbt at behandle ham på samme måde som alle andre.

Ansættelsesstatus: Peter er indstillet til et fleksjob på afdelingen, men kommunen er meget langsomme til at behandle sagen.

"Det er tydeligt, at det er meget vigtigt for Peter at få rammerne på plads. Uvisheden gør ham meget sårbar. Det er helt klart vigtigt, at kommunen bliver hurtigere til at behandle de her sager og til at informere om, hvor lang tid det tager"

Peter har nu ventet ca. 3-4 måneder på fleksjobbet, og der er blevet rykket flere gange for det hos kommunen. Når den nuværende førstemand, som er sidst i 50erne går af, er der mulighed for at Peter bliver den nye førstemand.

Den pågældende virksomhed påtager sig bevidst et social ansvar. Samtidig er projektdeltageren faldet ind i et godt og tillidsfuldt samarbejde med en kollega på arbejdspladsen; en sådan mentorfunktion eller kontaktperson er ofte afgørende for at fastholde den sindslidende på arbejdspladsen.

Begge parter skal få noget ud af det - Julie

Julie har været i arbejdsprøvning ved et museumskonserveringsværksted for museerne i Nordjylland. Centerets primære opgave er bevaring og restaurering af eksempelvis museumsgenstande og historiske ting. Der er både tale om restaurering og genopbygning men også om et stort forebyggende arbejde for at forhindre at disse genstande forfalder. Ligeledes står centeret for rådgivning og vejledning i forhold til, hvordan man behandler museumsgenstande mv. De ansatte på centeret er konserveringsuddannede. Derudover er der en sekretær, og der har tidligere været en pedel, som desværre i øjeblikket er sparet væk.

Generelt har man mange gode muligheder for at tage særlige hensyn til personer med sindslidelser på centeret, og man har også ofte tidligere deltaget i forskellige praktikforløb, arbejdsprøvninger og aktiveringer både for fysisk og psykisk syge. Det, der er vigtigt, er dog, at centeret ikke bliver et socialpædagogisk værested. De personer, der kommer i praktik el.lign., skal kunne indgå i arbejdsopgaverne, og det skal give mening, at de netop kommer i praktik på centeret frem for et andet sted.

Begrundelse for at starte praktikforløb:

"Med den beskrivelse vi fik af Julie, kunne vi se, at vi ville kunne give hende et godt forløb, ligesom hun ville være i stand til at hjælpe os med nogle ting. Vi tager ikke personer i praktik, hvis ikke vi er 100 % sikre på, at vi kan give dem et godt forløb, og at vi også har noget reelt arbejde til dem."

Det skal være sådan at begge parter får lige meget ud af det"

Derudover har lederen af centeret selv personlige erfaringer med netop Julies lidelse, og vidste derfor at hun ville være i stand til at tackle Julies vanskeligheder og være i stand til at hjælpe hende videre på den rigtige måde. Hun vidste hvilke hensyn, der var nødvendigt at tage.

Arbejdsopgaver: Julies arbejdsopgaver har været at hjælpe med de daglige opgaver på centeret. Man har forsøgt at gøre det sådan, at der var en række faste funktioner og længerevarende opgaver, som hun blev tildelt, så hun hele tiden vidste, hvad hun skulle og ikke skulle komme og spørge, hver gang hun var færdig med noget. De opgaver, man gav hende var opgaver, der ikke krævede, at de skulle laves med det samme, men som det samtidig var en stor hjælp for centeret, at der var en der havde tid til at lave. Ligeledes valgte man at sige, at der kun var en person, der måtte give arbejdsopgaver til Julie, så man undgik at komme til at give hende for mange samtidige opgaver, så hun følte sig presset eller mistede overblikket.

"Julie fik i høj grad mulighed for at lave tingene i sin egen rækkefølge og i sit eget tempo, og så længe hun fik lov til det, var hun også meget effektiv og god til arbejdet. Det var meget vigtigt i forhold til Julie, at vi ikke gav hende mere end, hvad hun kunne overskue, da hun netop har haft tendens til at presse sig selv alt for hårdt og ikke kunne sige nej"

Julie har haft ca. 10 timer om ugen på centeret.

"Vi har haft stor glæde af Julies store viden indenfor dette område, og hun har også kunnet fortælle os om mange ting. Lige inden hun stoppede i praktik, kom hun faktisk så langt, at hun kunne holde et oplæg, hvor hun viste lysbilleder fra nogle af hendes rejser i forbindelse med kunsthåndværk bl.a. til Mongoliet, og det var virkelig spændende"

Man har været yderst tilfredse med Julie. Hun er virkelig blomstret op og har passet perfekt ind på centeret. Hun var meget dygtig og blev hurtigt vellidt blandt de øvrige ansatte. Julie har været den helt ideelle praktikant, fordi hun havde stor interesse og kendskab til arbejdet, ligesom der var en reel jobfunktion til hende.

Skånehensyn: Som beskrevet ovenfor har man forsøgt at undgå, at Julie følte sig presset, bl.a. ved, at der kun var en der måtte give hende arbejdsopgaver. Man har lagt vægt på at vise hende, at hendes arbejde blev værdsat og var et stort plus for centeret og at man godt kunne lide at have hende. Også mere end hvad man normalt ville gøre, da hun selv havde fortalt, at hun kunne presse sig selv alt for hårdt, hvis hun frygtede, at hun ikke gjorde det godt nok.

Man har lagt vægt på, at hun, som udgangspunkt, skulle møde op, men at hvis hun havde en svær dag psykisk, så kunne hun tage det stille og roligt og bare gå og slappe lidt af. Man har dog lagt vægt på, at Julies sindslidelse kun var en lille del af, hvem hun var, og at hun derfor ikke skulle sættes i bås pga. det.

Ansættelsesstatus: Man ville rigtig gerne have ansat Julie i et skånejob, men da

centeret efter kommunalreformen er blevet drastisk beskåret, er der ikke økonomi til det. Man har bl.a. måtte fyre pedellen, der var ansat i et fleksjob, fordi centeret hvert år starter med et underskud på omkring 400.000 kr. Havde pengene været der til, ville man have gjort alt for at få Julie ansat, men det har simpelthen ikke kunnet lade sig gøre at finde pengene til det.

En væsentlig grund til at denne arbejdsprøvning har fungeret er, at begge parter har fået en gevinst. Arbejdspladsen får tilført kvalificeret arbejdskraft, som kan aflaste de ordinære medarbejdere. Den sindslidende får et bedre selvværd og selvtillid ved at yde et bidrag til samfundet. Det spiller formentlig også ind at lederen af centeret har personlige erfaringer med psykiske lidelser, og derfor er i stand til at forstå og tage de nødvendige skånehensyn til den sindslidende.

Chefen som den bestemte leder - Kristian

Det er en almindelig teknisk skole. Kristian har været i arbejdsprøvning i en afdeling med fokus på IT og computerfag. De uddanner IT-supportere og datateknikere. Kristian har været i praktik i skolens egen IT support afdeling, hvor de har taget sig af at løse alle de problemer der opstår i forhold til skolen IT og elektronik.

Begrundelse for at starte praktikforløb:

"Ja det er jo altid rart, hvis man kan hjælpe folk, der har lidt problemer og give dem et skub så de kommer videre. Og sådan en som Kristian, han trængte jo virkelig til, ja hvis ikke et spark bagi, så et klap på skulderen, så han kunne komme i gang. Så det var egentlig bare for at hjælpe ham lidt, og så var det selvfølgelig også rart for os at ha lidt ekstra hjælp. Vi kan jo altid bruge en ekstra hånd."

Arbejdsopgaver: Kristians arbejdsopgaver har været at løse de problemer, der er opstået med skolens IT og elektronik. Det har været alt fra at sætte nye farvepatroner i en printer til at få hele skolens serversystem op at køre igen, de gange det er brændt helt sammen. Skolen er dybt afhængig af at deres IT fungerer, så man har været glade for at have en ekstra hjælp, særligt når der har været nogle af de meget store og komplicerede problemer.

Til at starte med fulgte Kristian med en af de andre rundt, men hurtigt begyndte han at kunne løse problemerne på egen hånd. I forhold til timeantal startede Kristian på omkring 16 timer om ugen, men der gik ikke mange dage før han var på skolen fuld-tid.

"Han blev simpelthen så grebet af det, at han slet ikke havde lyst til at nøjes med 16 timer. Det siger da også noget at han var så glad for at være

her. Jeg kunne næsten ikke få ham til at gå om eftermiddagen".

Praktikken er overordnet gået rigtig fint.

"Selvfølgelig var der lidt i starten. Nu havde Kristian jo gået lang tid og ikke været på arbejdsmarkedet, så han havde fået fuldstændig vendt op og ned på nat og dag. Så han skulle da lige vænne sig til at skulle stå op om morgenen og den slags, men ellers har der ikke været noget."

Skånehensyn: Det har ikke haft den store betydning, at Kristian har en sindslidelse. Det er ikke noget, man har mærke til.

"Det er sådan med Kristian, at han helst skal have en opgave, og så skal han løse den, inden han får en anden, men jeg ved nu ikke, om det ikke bare er sådan, Kristian er som person. Om det har noget med hans lidelse at gøre, det kan jeg ikke vurdere."

Generelt er det afgørende, at det er en person, der passer ind både fagligt og personligheds-mæssigt. Hvis det er et godt match der, vurderes det ikke at spille den store rolle, om vedkommende har en sindslidelse. Hvis der er behov for særlige ordninger, kan man jo aftale det i ansættelsen.

"Der kan godt være en lidt hård omgangstone i afdelingen, fordi vi laver meget sjov med hinanden og den slags, så det skal man selvfølgelig kunne håndtere, men omvendt så er det jo heller ikke sådan, at vi ikke kan vise hensyn, hvis bare der er åbenhed omkring, hvad det er for ting, den pågældende kan have det svært med."

Generelt er åbenhed meget vigtig, så man ved, hvad problemerne er, og hvad for hensyn, der skal tages.

"Man skal fokusere på, hvad manden kan, frem for om han har et handicap og på, hvad han ikke kan. Man skal ikke tænke på, om det er et eller andet galt med vedkommende men bare klø på"

I forhold til Kristian, har han ikke været en person, man skulle tage særlige hensyn til, han ville allerhelst bare behandles ligesom alle andre, og det skal man huske i sådanne situationer.

"Det tror jeg er meget generelt, hvis man fejler et eller andet. Det er jo ikke ligefrem noget man går og reklamerer med, og så vil man jo bare behandles som alle andre og ikke som en der har en sygdom".

En af konsulenterne fortæller desuden, at Kristian var en af de personer, som fyldte allermost under holdundervisningen, men efterfølgende er en af de personer, som har flyttet sig allermost. Forvandlingen skete i det øjeblik, hvor chefen begyndte at opføre sig som den bestemte leder.

Det startede egentligt med, at arbejdsprøvnningen var ved at køre helt af sporet. Kon-

sulenten var på besøg på virksomheden og ind af døren kommer projektdeltageren for fuld damp Han skal snakke med chefen, og springer foran to andre i køen. Chefen siger meget bestemt: *"Det er ikke din tur – der er andre før dig"*.

Da det bliver projektdeltagerens tur, forklarer han, at han ikke kan finde ud af den arbejdsopgave, han har fået tildelt, hvilket chefen ikke kan forstå, idet han allerede har forklaret den – hvorefter han forklarer det igen, kort og kontant. Projektdeltageren smutter ud af døren, og konsulentent tænker: *"Det her går galt"*. Men det gjorde det ikke – tværtimod. Chefen fortæller, at projektdeltageren bare skal ansøres til at til at lytte grundigt når en opgave bliver forklaret, tage stilling og tro på sig selv.

Ansættelsesstatus: Man vil meget gerne ansætte Kristian i et job med skånehensyn. Desværre har man i øjeblikket ansættelsesstop på skolen, da man for nyligt måtte fyre et par ansatte. Når ansættelsesstoppet er ovre vil man gerne have Kristian ansat, hvis han ikke til den tid har fundet andet arbejde.

Pointen er, at en individuel tilgang er nødvendig i forhold til hver enkelte sindslidende. Som konsulenten udtrykker det: *"havde man talt sådan til nogle af de andre, ville der have skullet arbejdes meget for at genskabe tilliden"*. For nogle sindslidende er det vigtigt, at konsulenten og arbejdsgiveren udviser empati. Konsulenterne giver her et eksempel på en kvinde, som var i arbejdsprøvning på en virksomhed, hvor det mislykkedes: *"ene og alene fordi afdelingslederen ifølge projektdeltageren ikke var empatisk nok. Han kiggede forkert på hende, og spurgte ikke nok til hende. Jeg [konsulenten, red.] kunne ikke se nogen problemer, men det var så hendes kant"*.

Hvem tager sig af papirarbejdet? - Jørgen

Jørgen har været i arbejdsprøvning i en lille familievirksomhed, der konserverer og restaurerer antikviteter. Virksomheden har ingen ansatte og drives af en 78årig mand og hans søn.

Begrundelse for at starte praktikforløb: markman og Jørgen var på besøg på virksomheden for at høre om det var muligt, at han kunne komme i praktik.

"Jørgen virkede som en pålidelig ung fyr, der godt kunne finde ud af at arbejde med de ting vi laver, så vi blev enige med det samme om, at vi da sagtens kunne finde ud af noget med praktik, og så se hvad det førte til."

Da der er tale om en lille virksomhed kunne den sagtens bruge den ekstra hjælp, de kunne få fra Jørgen, ligesom Jørgen også var meget interesseret i at lære mere om det arbejde, virksomheden udførte.

Arbejdsopgaver: Jørgen har arbejdet 12 timer om ugen og har hjulpet med restaurerings- og konserveringsopgaver.

"Jørgen er en dygtig ung mand, der helt sikkert har evner for det her. Han har udviklet sig meget hele tiden, og han har bestemt potentiale for at komme meget videre. Der er gode muligheder for ham, hvis han ville blive fag udlært indenfor det, ellers kunne han jo med tiden nedsætte sig som selvstændig"

Skånehensyn: Der har ikke været behov for at tage særlige hensyn. Virksomheden er i forvejen pga. størrelsen ret fleksibelt indrettet, så det eneste hensyn, der har været har været er hans timetal.

Ansættelsesstatus: Den væsentligste barriere i forhold til ansættelse er, at virksomheden aktuelt ikke har arbejdsgiverstatus. Arbejdsgiveren mener selv, han er for gammel til at skulle have alt for meget papirarbejde, hvilket særligt er en barriere i forhold til ansættelser i fleks- eller skånejob. I forhold til de særlige hensyn til sindslidende siger han at

"Så længe det er en der kan lave arbejdet og som gerne vil det, skal det nok kunne lade sig gøre. Jeg kan bare ikke sidde med alt det papirarbejde."

Virksomheden vil meget gerne have Jørgen ansat i et skånejob og har også i gennem længere tid forhandlet med kommunen om det. Der var oprindeligt kommet en løsning på det, men så kom kommunen igen med en masse ekstra papirarbejde, som skulle ordnes hver måned, hvis Jørgen blev ansat. Der udover skal virksomheden have status af at være arbejdsgiver. I starten af december lykkes det endelig at få etableret skånejobbet, og Jørgen bliver ansat i virksomheden. Både Jørgen og virksomhedsejeren er glade for, at det lykkes.

Denne arbejdsprøvning kunne let være løbet ud i sandet, fordi arbejdsgiveren fandt at kommunens krav til papirarbejde i forbindelse med en ansættelse i skånejob var uoverkommelige. Med markmans medvirken lykkedes det imidlertid at få etableret et skånejob, som alle parter er tilfredse med.

Fra skepsis til fortaler - Dorthe

Dorthe har været i arbejdsprøvning i en isenkræmmerforretning. Butikken er en del af en landsdækkende kæde, men lederen af den pågældende butik ejer i dette tilfælde selv forretningen. Butikken har både faglært butikspersonale og ufaglærte medarbejdere. Blandt de ufaglærte er der både personer, der arbejder fuldtid og deltid/fritidsarbejde.

Begrundelse for at starte praktikforløb: Lederen af butikken var i første omgang meget skeptisk i forhold til at deltage i praktikforløbet. Butikken havde tidligere haft en praktikant, der, selvom der ikke var tale om et forløb for sindslidende, havde alvorlige psykiske problemer, som hun ikke selv ville erkende. Dette gav butikken et stort ekstra arbejde og skabte en dårlig stemning i forretningen. Derfor havde man sagt til Dorthe, første gang hun henvendte sig, at man ikke var sikker på, at hun ville kunne overkomme de arbejdsopgaver, hun ville få i butikken, og man havde også i første omgang sagt nej til hende, men:

"Vi sagde så også til hende, at hun skulle gå hjem og tænke over, om det var det her, hun virkelig ville, og det gjorde hun så i et par dage. Efter et par dage kom hun tilbage og fortalte, at hun havde tænkt over det, og der var nogle udfordringer, hun skulle have overvundet i forhold til at være i butik, men det var hun meget klar og motiveret for at få de ting overvundet. Hun virkede meget afklaret og åben, og vi syntes det var flot, at hun havde erkendt så meget, at vi valgte at give hende chancen – og det har bestemt været det hele værd!"

Dorthes praktikforløb er forløbet over al forventning, og både lederen af butikken og personalet har været meget tilfredse med hende, og imponerede over, hvor hurtigt hun voksede med opgaven.

"Forskellen på Dorthe og den anden, vi en gang havde haft i praktik, er, at den anden slet ikke havde erkendt sine problemer, hvorimod Dorthe havde erkendt, at hun havde nogle ting, hun skulle slås med, og noget hun skulle have overvundet, men hun var også klar til at slås med de ting, og det var hun ærlig omkring, så derfor ville vi også gerne hjælpe hende med det. Vi kan se på Dorthe, at hun virkelig er blomstret op. Hun er blevet en helt anden person, og det er vi næsten ligeså stolte af som Dorthe selv, vil jeg tro.

Arbejdsopgaver: Dorthes arbejdsopgaver har primært været at stå for varemottagelse, udpakning af varer, sætte varer på plads i butikken og hjælpe med at butikken og udstillingerne ser ordentligt ud. Hun er gradvist også begyndt at betjene kunder og lave salg, i det omfang hun selv kan overskue det, det er oftest et betjening af et par kunder pr. vagt. Netop kundebetjening var noget af det Dorthe til start frygtede allermost, men ligesom hendes andre opgaver, har hun klaret det yderst tilfredsstillende. Dorthe har været meget pålidelig og grundig i udførelsen af sine arbejdsopgaver.

Både leder og personale fik hurtigt fuld tillid til, at når Dorthe tager imod varer eksempelvis, så behøver man ikke dobbelttjekke eller på anden måde være usikker på det, hun laver. Dorthe synes selv, hun måske er lidt for stille til at stå bag kassen, men lederen af butikken vurderer, at det nok primært er et spørgsmål om træning, fordi Dorthe aldrig har prøvet at stå bag kassen. På den måde ligner Dorthe meget alle andre nyansatte i en butik. Dorthe har haft 9-10 timer om ugen i butikken.

Dorthe har været rigtig glad for forløbet. Særligt praktikken har haft stor betydning for hende, og hun er gradvist blevet mere og mere glad for at stå op hver dag og gå på arbejde. Arbejdet og strukturen i hverdagen holder hendes tvangstanker på af-

stand, og det har givet hende meget mere overskud også til at få gjort ting hjemme, såsom at motionere en halv time dagligt og ordne hjemmet. Hun fortæller ligeledes, at forløbet har hjulpet hende til at få det meget bedre med sig selv, ikke mindst fordi hun igen har fået tilknytning til arbejdsmarkedet.

Skånehensyn: Overordnet synes lederen af butikken ikke, at det har haft den store betydning, at Dorthe har haft en sindslidelse.

"Hun er kommet og fortalt hvis der har været en dag, hun har været lidt nede, men hun har fortalt så åbent om det, at vi faktisk ikke har mærket det i dagligdagen. Vi kan jo alle sammen have en dårlig dag af og til. Så længe man fortæller kollegaerne, at det er derfor hun måske er lidt mut, så er der jo ingen der tænker over det"

Der har ikke været behov for at tage særlige skånehensyn. Selvfølgelig kommer Dorthe aldrig op og kan arbejde fuldtid, for hun har nok været igennem alt for meget til at komme sig helt, men de timer hun er i butikken, fungerer hun på lige fod med alle andre.

Generelt mener lederen, at så længe, der er den åbenhed og vilje til at overvinde problemerne, som Dorthe har udvist, så vil de gerne ansætte personer med den slags problemer, men er de forhold ikke tilstede, så giver det butikken urimeligt store omkostninger og kræver alt for mange ressourcer.

Ansættelsesstatus: Butikken har meddelt kommunen, der har overtaget Dorthes sag, at de gerne vil have hende ansat i et skånejob. Dorthes praktik blev afsluttet til jul, så etableringen af skånejobbet er kun lige påbegyndt, men det ser ud til at der ikke er nogen problemer i det fra kommunens side. Man er hos isenkræmmeren gået fra at være meget skeptiske og modvillige i forhold til ansættelse af sindslidende, til at være meget store fortalere for at deltage i projekter som projekt Brobygning.

"Der er nok flere arbejdspladser som kunne prøve at tænke på at hjælpe folk som Dorthe. Vi er i hvert fald blevet meget positivt overraskede. Fra at være meget skeptiske er vi gået helt over i den anden boldgade. Der er mange andre arbejdspladser, der kunne være meget mere åbne overfor andre folk. Det behøver altså ikke være Ms. Perfect, man ansætter hver gang. Der skal altså være plads til alle på arbejdsmarkedet"

Det er dog vigtigt, at der er åbenhed omkring problemerne og at den sindslidende selv har erkendt, hvad det er for problemer vedkommende er, men når det er tilfældet:

"Så er det altså ikke noget man behøver at være så bange for. Folk som Dorthe kan sagtens bidrage med noget godt til virksomheden". "Bare det at se hvilken forskel det har gjort for Dorthe, det er næsten det hele værd!"

Nøglen til succes i arbejdsprøvningen ligger i dette tilfælde i den sindslidendes åbenhed og afklaring omkring egen situation. Praktikstedet var umiddelbart meget skeptisk på baggrund af tidligere erfaringer, men er nu efter det positive forløb, blevet fortaler for at virksomhederne åbner sig mere mod personer der har vanskeligt ved at opnå og fastholde beskæftigelse på arbejdsmarkedet. Arbejdsprøvningen har i den forstand fungeret som en øjenåbner og døråbner for andre personer i tilsvarende situationer.

3.3.2. Hvorfor deltager virksomhederne?

Der kan være en række forskellige årsager til at arbejdsgiverne ønsker at deltage i projektet med at integrere sindslidende. Litteraturen om virksomhedernes sociale ansvar peger på en række forskellige motiver, som kan grupperes efter hvorvidt det drejer sig om internt socialt ansvar (forebyggelse og fastholdelse), eksternt socialt ansvar (integration), og/eller legitimering i forhold til virksomhedernes omgivelser (jf. tabel 5).

Tabel 5: Hvorfor udviser virksomhederne et socialt ansvar?

Internt socialt ansvar	Eksternt socialt ansvar	Virksomhedernes omgivelser
<ul style="list-style-type: none"> - Skaber mere loyale medarbejdere - Skaber større arbejdsglæde og arbejdstilfredshed - Fastholde kernemedarbejdere 	<ul style="list-style-type: none"> - Undgå mangel på arbejdskraft - Skabe bredere rekrutteringsgrundlag (mangfoldighed som nøgle til udvikling) 	<ul style="list-style-type: none"> - Konkurrencefordel - Skabe godt ry og image - Tilfredsstille forventninger og krav blandt virksomhedens interessenter - Ønske om at medvirke til at løse samfundsproblemer

Kilde: Bredgaard, T. (2004): Virksomhedernes sociale ansvar – fra offentlig politik til virksomhedspolitik, Aalborg Universitet.

Alle disse begrundelser kan også findes i datamaterialet om Projekt Brobygning. Dertil kommer nogle særlige forhold, som gør sig gældende når virksomheder udviser et socialt ansvar overfor gruppen af sindslidende. Flere virksomhedsrepræsentanter angiver, at de kan identificere sig med deltagerne, idet sindslidelse jo kan ramme os alle, som de udtrykker det. For de arbejdsgivere som umiddelbart er skeptiske overfor at integrere sindslidende har projektet ydermere demonstreret, at: "... *når virksomhederne møder de sindslidende, så opdager de, at de opfører sig som alle andre*". Når konsulenterne har identificeret virksomheder, som er interesserede i at deltage, er informationen om målgruppen helt afgørende. Det er i den forbindelse et bevidst valg, at konsulenterne ikke på forhånd informerer virksomhederne om den sindslidendes præcise diagnose. Dette begrundes med, at den enkelte let bliver sygeliggjort, hvis vedkommendes adfærd hele tiden bliver knyttet sammen med diagnosen.

Det har vist sig, at de fleste virksomheder heller ikke har vist en særlig interesse for at få diagnosen oplyst. Ofte er det derfor i praksis den sindslidende selv, som oplyser om diagnosen, hvis arbejdsgiveren spørger hertil eksempelvis i forbindelse med aftaler omkring skånehensyn. Dette medvirker også til at afdramatisere sygdommen. Konsulenterne har desuden valgt heller ikke under udvælgelsen eller undervisningsforløbet, at diskutere den sindslidendes diagnose. Som en konsulent siger:

"Vi ser på mulighederne, ikke på begrænsningerne. De væsentlige er hvad de kan. Jeg skal ikke ind og snakke med dem om deres sygdom. Det har jeg slet ikke forstand på".

3.3.3. Kan det betale sig?

Da projektet afsluttes ved udgangen af 2007, har markman overført deltagerne til de kommunale sagsbehandlere. Erfaringerne viser, at et projekt af et års varighed ikke er tilstrækkeligt til at etablere en fast tilknytning til arbejdsmarkedet. Der er behov for et langt sejt træk, som kræver en vedholdende indsats fra alle implicerede parter. Det har imidlertid ikke været svært at finde interesserede virksomheder, men derimod at få etableret permanente arbejdspladser.

I forbindelse med afslutningen af projektperioden har markman udarbejdet skriftlige redegørelser for hver af deltagerne til de kommunale sagsbehandlere (ressourceprofiler). Erfaringerne fra projektet viser dog tydeligt, at de sindslidende førtidspensionister har dårlige erfaringer med kommunen og føler sig ladt i stikken af de kommunale myndigheder. At få gruppen af sindslidende i beskæftigelses kræver en intensiv og vedholdende indsats fra en person/organisation, som fastholder kontakten med deltageren. Der kan i den forbindelse rejses spørgsmål ved hvorvidt de kommunale myndigheder (sagsbehandlere i jobcentret) er i stand til at løfte denne opgave tids- og ressourcemæssigt. Som en af konsulenterne generelt bemærker omkring det at integrere de sindslidende på arbejdsmarkedet: *"De er altså sat ud på et sidespor. Skal de tilbage, så er det virkelig at svømme mod strømmen"*. En væsentlig erfaring er derfor, at kommunernes sagsbehandlere skal tilkobles projekterne fra begyndelsen. Det kan imidlertid være vanskeligt at engagere kommunerne i integrationen af sindslidende:

"Hvis man skal se det fra kommunens side, har de her en gruppe førtidspensionister, hvis sager er færdigbehandlede. Hvorfor skulle man begynde at bruge ressourcer på dem igen, når man til stadighed bliver presset arbejdsmæssigt i forbindelse med stor tilgang af nye sager? Hvorfor skulle man tage fra den bagerste hylde, når man kan tage fra den forreste?".

Det skal man efter vores vurdering, fordi det kan betale sig for alle parter at integrere og fastholde sindslidende på arbejdsmarkedet. At forbedre de sindslidendes arbejdsmarkedstilknytning er naturligvis en velfærdsgevinst for den enkelte, som får opfyldt et ønske om at bidrage til samfundet. For kommunerne og staten er det ligeledes en god forretning.

I udgangspunktet har Projekt Brobygning ikke kostet kommunerne noget, idet projektet er finansieret af midler fra Finanslovens Handikapmidler. Deltagerne fortsætter på deres hidtidige offentlige forsørgelse (førtidspension, kontanthjælp, sygedagpenge m.v.). Af samme grund har deltagelsen heller ikke skulle godkendes af kommunen. På samme vis er arbejdspraktikken gratis for virksomhederne.

Udgifterne til en førtidspension andrager årligt knap 180.000 kr. per person, heraf får kommunen refunderet 35 %. Den årlige bruttoudgift er således omkring 115.000 kr. Lad os som et regneeksempel tage en 40-årig enlig sindslidende som førtidspensioneres. De kommunale udgifter til førtidspension indtil vedkommende kan modtage folkepension som 65-årig bliver rundt regnet knap 3 millioner kr.

Hvis den sindslidende alternativt kommer i 37 timers fleksjob (f.eks. kontorarbejde med ½ løntilskud) vil kommunen årligt spare omkring 60.000 kr. Hvis den sindslidende fortsætter i fleksjob indtil 60-års alderen, og derefter modtager fleksydelse indtil folkepensionen, har kommunen samlet sparet omkring 1,5 millioner kr. Skulle den sindslidende på et tidspunkt komme i ordinært, ustøttet arbejde er den årlige besparelse omkring 115.000 kr.

Kapitel 4. Sammenfatning og konklusioner

I dette kapitel sammenfattes rapportens formål, evalueringsmetodik og præsentationen af projekt Brobygning og projektets resultater, når det gælder forsøget på at integrere sindslidende på arbejdsmarkedet. Hovedformålet med rapporten er at evaluere projekt Brobygningens metodik og resultater, ud fra projektets egne succeskriterier. Projektets målgruppe er sindslidende, der befinder sig uden for arbejdsmarkedet og har et stort ønske om at få en mere varig tilknytning til arbejdsmarkedet på ordinære eller andre vilkår. Kan det lykkes, hvad skal der til, før det lykkes, og har projekt Brobygning bidraget med en metodik, der er velegnet i et fremadrettet perspektiv?

I øjeblikket er der en stor mangel på arbejdskraft, hvilket blandt andet også har medført, at personer med andre problemer end ledighed (f.eks. sociale, psykiske og fysiske problemer) er begyndt at nyde godt af den økonomiske højkonjunktur. Sindslidende er imidlertid en uudnyttet arbejdskraftreserve, som generelt er dårligt integreret på arbejdsmarkedet.

Af de omkring 55.000 personer med psykiske lidelser er under halvdelen (41 %) i beskæftigelse, og at ledigheden er betydeligt højere for dem der står til rådighed for arbejdsmarkedet (14 %) end for gennemsnittet af den øvrige befolkning. Det betyder at 51 % af de sindslidende står udenfor arbejdsstyrken, hvilket svarer til omkring 25.000 personer. Hovedparten af disse er tilkendt førtidspension. Opgørelser viser dog, at omkring en femtedel af personerne med psykiske lidelser, hverken har svært ved at udføre bestemte typer af erhvervsarbejde eller udføre erhvervsarbejde i et normalt omfang på grund af deres handicap. En del af de sindslidende er altså på mange måder klar til arbejdsmarkedet, men er arbejdsmarkedet klar til de sindslidende? Projekt Brobygning kan give en del af svaret.

En indgang til integration på arbejdsmarkedet for personer med sindslidelse er "job med løntilskud for førtidspensionister" (tidligere betegnet skånejobs). Løntilskud til førtidspensionister bruges imidlertid kun i ringe udstrækning, hvilket blandt andet ses ved, at kun omkring 2 % af førtidspensionisterne er i løntilskudsordningen, hvilket blot svarer til 6.000 personer. En væsentlig barriere i forhold integration af sindslidende

dende på arbejdsmarkedet er faktisk lovgivningen på området. I lovgivningen hører personer med sindslidelser under definitionen psykisk handicappede, hvilket er en meget bred betegnelse, der også dækker over udviklingshæmmede og personer med hjerneskader.

I international sammenhæng benyttes begrebet psykosocialt handicap om personer med sindslidelser. En anvendelse af dette begreb i dansk sammenhæng ville i højere grad forhindre en u hensigtsmæssig sammenblanding af personer med udviklingshæmning og personer, hvis handicap hænger sammen med en psykisk lidelse i modsætning til begrebet psykisk handicap. Derudover kræver Lov om en Aktiv Beskæftigelsesindsats (LAB) at man, for at kunne tilkendes fleksjob samt en række hjælpe og støtteordninger på arbejdsmarkedet skal have en varig (permanent) og betydelig fysisk eller psykisk funktionsnedsættelse. Selvom sindslidelsen for mange af de sindslidende, der står udenfor arbejdsmarkedet udgør en betydelig funktionsnedsættelse, hører langt de fleste i realiteten ikke under LAB lovens bestemmelser, da deres lidelser ikke per definition er varige.

Dette betyder i praksis, at personer med psykiske lidelser i nogle tilfælde ikke kan få tildelt fleksjob samt en række støtte og hjælpe ordninger. Dette er på mange måder paradoksalt, da netop hjælpemidlerne og tilknytningen til arbejdsmarkedet ville kunne medvirke til at forhindre yderligere forværringer i den pågældendes tilstand.

Projekt Brobygning handler om at finde metoder og veje til at integrere sindslidende på arbejdsmarkedet. Formålet er at afklare disse borgere i forhold til deltagelse på arbejdsmarkedet enten i form af ordinære jobs, fleks- og skånejobs eller genoptagelse af en påbegyndt uddannelse. Projektet består af forskoleaktiviteter af 16 uger varighed på henholdsvis SIND Daghøjskole i Aalborg og Lilleskolen for Voksne i Vanløse.

Målet er dels at styrke deltagernes personlige og sociale kompetencer, dels at tilføre deltagerne et grundlæggende kendskab til arbejdsmarkedet samt udarbejde CV og ansøgninger. Efterfølgende er der etableret praktikpladser for deltagerne ved relevante offentlige og private virksomheder. markmans konsulenter har fulgt deltagerne tæt undervejs i deres virksomhedspraktikker, løbende afviklet coachingsamtaler, været

problembuffer mellem deltagerne og deres virksomheder, hvor det har været nødvendigt, og dermed fungeret som eksterne mentorer. Sammenlagt har 26 sindslidende deltaget i projektet.

Som evaluatore har vi løbende fulgt progressionen i projektet. Der er konkret foretaget interviews med undervisere og konsulenter, og gennemført spørgeskemaundersøgelser med målgruppen for projektet, dels omkring den enkeltes baggrund, forudsætninger, forventninger, og jobønsker, dels omkring den enkeltes oplevede udbytte af projektet (social, fagligt og beskæftigelsesmæssigt). Endelig er der gennemført telefoninterviews med udvalgte kontaktpersoner/arbejdsgivere, hvor kursusdeltagerne har været i arbejdsprøvning.

Det har været vigtigt for evaluatorene at "få sat ansigter på de sindslidende" for at få et klarere billede af dels deres situation og placering i samfundet, dels deres muligheder for at matche arbejdsmarkedets krav. Personprofilerne skal med andre ord give et indtryk af, hvilke ønsker de sindslidende har til arbejdsmarkedet og hvor langt de sindslidende er fra det ordinære arbejdsmarked.

Deltagerne til projekt Brobygning er visiteret gennem kommunale sagsbehandlere og/eller bostøttemedarbejdere. Der er gennemført individuelle samtaler på baggrund af ansøgningsskemaer, udfyldt af interesserede sindslidende, og derefter er nogle af ansøgerne sorteret fra, hvis de kommunale sagsbehandlere ikke skønnede, at de passede ind i de hold og den gruppeterapi, som var en del af projektets metodik. Det har desuden været et afgørende kriterium i udvælgelsesproceduren, at de sindslidende har været motiverede for at deltage i projektet og prøve sig selv af i forhold til arbejdsmarkedet.

Kursisternes motivation for at deltage i projekt Brobygning er todelt: På den ene side ønsker de alle en mere fast og varig tilknytning til arbejdsmarkedet, enten i form af et job på ordinære vilkår eller støttet beskæftigelse. I en anden formulering ønsker de en afklaring af deres arbejdsevne og deres fremtidige tilknytning til arbejdsmarkedet. I tilknytning hertil har mange et ønske om at bruge deres uddannelse, kompetencer og erhvervserfaring mere aktivt på arbejdsmarkedet. Et andet og supplerende ønske er i

forbindelse med – og som en del af – kursusforløbet at komme ud blandt andre mennesker, være en del af et fællesskab og – om muligt – at skabe et socialt netværk og derigennem en bedre og mindre isoleret dagligdag. En mere varig tilknytning til arbejdsmarkedet kan også som en sidegevinst betyde, at kursisterne bliver en del af fællesskabet på arbejdspladsen og får mulighed for at opbygge et socialt netværk.

Den stærke motivation for at opnå et ordinært arbejde skyldes givetvis, at gruppen af sindslidende, der er blevet visiteret til projektet, netop skulle opfylde betingelsen om at være motiveret for en varig tilknytning til arbejdsmarkedet. Det er karakteristisk, at kursisterne betragter projekt Brobygning som 'En ny chance' for at komme tilbage til arbejdsmarkedet og få en større kontaktflade til andre mennesker.

Kursisterne ønsker enten et ordinært job på almindelige løn- og arbejdsvilkår eller et job med løntilskud, hvis et ordinært job er uden for rækkevidde. Fælles for kursisterne er desuden, at deres konkrete jobønsker ligger tæt op ad deres tidligere jobs. Desuden er jobønskerne i de fleste tilfælde realistiske, fordi de ligger inden for deltagernes kompetencer og uddannelse. Både den nuværende konjunktursituation og lovgivningens rammer giver derfor mulighed for at opfylde kursisters jobønsker, ikke mindst fordi kursisterne er så stærkt motiverede for at komme tilbage til arbejdsmarkedet.

Generelle karakteristika ved deltagerne på Projekt Brobygning

Opvækst og privatsfære: Normal opvækst hos begge forældre ofte som en del af en søskendeflok. Svært ved at indgå i normale parforhold, hvis ægteskab, da senere skilsmisse, ofte barnløse, og lever i dag i de fleste tilfælde alene.

Uddannelse: Alle har gennemført folkeskolen, få har studentereksamen/HF og de færreste har en kompetencegivende uddannelse. Mange er kuldsejlet i uddannelses-systemet og få har en videregående uddannelse.

Sygdom: Alle har en sindslidelse, sygdommens karakter er uoplyst for de flestes vedkommende.

Arbejdsmarkedserfaring: Alle har haft en tilknytning til arbejdsmarkedet, de fleste i ufaglærte job, enkelte med en faglært uddannelse har haft jobs som faglært, andre har fungeret som pædagog eller folkeskolelærer, en enkelt har etableret selvstændig virksomhed. Fællestræk, at ledigheds- og sygdomsperioder fylder meget og at der er hyppige jobskift

Forsørgelsesgrundlag: Hovedparten er på førtidspension, færre er på kontanthjælp, og enkelte er på sygedagpenge

Motivation for at deltage i projektet: Et ønske om en varig tilknytning til arbejdsmarkedet i et ordinært job eller et job med løntilskud. Ønske om at afklare sin nuværende arbejdsevne og indgå i et fællesskab og få et socialt netværk for at udvikle sin personlighed

Jobønsker: Ligger tæt på de tidligere jobs. Jobønskerne er realistiske, da de ligger inden for kursisternes kompetenceområde

I det følgende skal vi se på, hvordan og i hvilken udstrækning det er lykkedes at integrere og fastholde målgruppen på arbejdsmarkedets. Projekt Brobygning har formuleret et varieret sæt af succesmål for projektdeltagerne.

Deltagelsen i projektet skal (1) afklare den enkeltes ønsker og forudsætninger til arbejdsmarkedet, (2) opbygge sociale kompetencer til at deltage i et arbejdsfællesskab, (3) afprøve den enkeltes arbejds- og erhvervsevne, (4) om muligt etablere fleks- og

skånejobs, løntilskudsordninger, samt ordinære uddannelsesforløb og ordinære ansættelser. Hvorvidt deltagerne kan honorere disse forventninger afhænger i høj grad af deres sygdomsforløb og hvorvidt virksomhederne kan imødekomme individuelle skånehensyn.

Hovedparten af deltagerne har været i arbejdsprøvning ved forskellige private og offentlige virksomheder. Det er gratis for virksomhederne at etablere en arbejdsprøvning, som typisk har en varighed af cirka 16 uger. For den sindslidende udbetales der således ikke løn. Deltagerne har været i arbejdsprøvning indenfor en bred vifte af forskellige jobfunktioner, virksomhedstyper og sektorer. En erfaring fra projektet er derfor, at der ikke er bestemte typer af jobs, funktioner eller opgaver, som er særligt velegnede til sindslidende, men at matchet mellem den sindslidende og virksomheden er afgørende. De sindslidende repræsenterer en forskelligartet gruppe med vidt forskellige arbejdserfaringer, uddannelser, skånehensyn, evner og ønsker. Det ville derfor være fejlagtigt at presse denne heterogene gruppe ned i en bestemt type jobs eller funktioner.

Det generelle indtryk fra interviews med arbejdsgivere/kontaktpersoner er at arbejdsprøvningsne har fungeret tilfredsstillende for begge parter, dels fordi arbejdsgiveren har fået en motiveret arbejdskraft, som kan udfylde nogle af de huller, som de øvrige ansatte har vanskeligt ved at nå på en travl arbejdsdag, dels fordi der er blevet udvist fleksibilitet i forhold til den sindslidendes psykiske situation. Dette illustreres i citatet nedenfor:

"Jens' opgaver har været vigtige opgaver, men opgaver som butikken ikke var afhængige af, blev gjort netop den dag. Jens har derfor ikke været en del af den faste vagtplan, og der har aldrig været dage, hvor han var den eneste der var sat på vagtplanen. Han har fungeret som en ekstra medarbejder, der kunne nå alt det, men ellers aldrig fik nået. Derudover har han også fungeret som tilkaldevikar, hvis der var nogen der var syge. Det har betydet, at man ikke har været afhængig af Jens, og at man derfor kunne acceptere, hvis han en dag havde det for skidt til at møde på arbejde. Det gav stor fleksibilitet for ham" (citat, arbejdsgiver, dagligvareforretning).

Der har således været et godt match mellem den sindslidende og arbejdspladsen – og gensidig åbenhed mellem parterne. Pointen er, at en individuel tilgang er nødvendig i forhold til hver enkelte sindslidende. En væsentlig erkendelse er endvidere, at den sindslidendes åbenhed og afklaring omkring egen situation er vigtig for en succesfuld arbejdsmarkedstilknytning.

Mange af deltagerne, som har været uden arbejdsmarkedstilknytning i en længere periode, har blomstret op under arbejdsprøvningen. De har opnået et større selvværd og selvtillid, idet de har fundet ud af at de kan bidrage til en arbejdsplads og til samfundet. Flere af deltagerne har undervejs reduceret deres medicinforbrug. Det er imidlertid også vigtigt, at arbejdspladserne udviser skånehensyn i forhold til den sindslidende. Det gælder blandt andet om at undgå et for stort tids- og forventningspres, som stresser den sindslidende, og kan medføre tilbagefald.

Arbejdsfunktionerne har af samme grund ofte haft karakter af ekstraopgaver, som ellers ikke ville blive udført. Udefrakommende hændelser i privatlivet kan desuden medføre ustabile perioder, som arbejdsgiverne må udvise forståelse for. Det, at de sindslidende føler sig forpligtet overfor en arbejdsgiver, kan på den anden side medvirke til at vedkommende ikke falder tilbage i et velkendt mønster og gradvist lærer at mestre sin sindslidelse.

Projekt Brobygning viser imidlertid også, at det ikke umiddelbart er realistisk at forvente, at målgruppen af sindslidende kan (re)integreres i ustøttet beskæftigelse på fuld tid. Dette kan muligvis være det langsigtede endemål, men vejen dertil er for hovedpartens vedkommende lang. Den går typisk via arbejdsprøvning over "job med løntilskud for førtidspensionister" til fleksjob. Det er derfor også vigtigt at erkende, at en beskæftigelsesrettet indsats for sindslidende kræver et langt sejt træk.

Det er her afgørende, at enten kommunen eller andre aktører tilknytter en fast kontaktperson, som er tovholder og koordinator for den pågældendes arbejdsmarkedsintegration. Ellers er risikoen for at falde ned mellem forskellige stole helt oplagt til stede.

Projekt Brobygning viser samtidig, at arbejdsgiverne, når de bliver kontaktet, faktisk er positive overfor at integrere og fastholde sindslidende. Der er forskellige motiver for arbejdsgiverne. Virksomhedernes interesse i at ansætte personer på kanten af arbejdsmarkedet er ofte båret af en idealisme og en forpligtelse til at tage et socialt ansvar over for lokalsamfundets marginaliserede hvilket to citater kan illustrere:

"Jeg synes det er spændende at arbejde med sådan nogle folk. Om de har et handicap eller om det er noget helt andet, så synes jeg de skal have en chance for at se, hvad de kan holde til [...] Jeg siger altid, at man skal give folk en chance frem for at se på, hvad de ikke kan" (citat, arbejdsgiver, dagligvareforretning)

"I en afdeling med 220 ansatte må vi også kunne rumme enkelte personer, der af en eller anden grund ellers kan have svært ved at komme ud på arbejdsmarkedet, eller som har nogle problemer, der gør, at de ikke kan arbejde fuldtid. Vi har også en social forpligtelse på et sted som det her" (citat, kontaktperson, sygehus)

Nogle arbejdsgivere føler en forpligtelse til at påtage sig et socialt ansvar for personer, der har vanskeligt ved at opnå en tilknytning til arbejdsmarkedet. Andre betragter gruppen af sindslidende som en arbejdskraftreserve, der kan udfylde huller i arbejdsprocessen, som ordinære medarbejdere har vanskeligt ved at nå i hverdagen. Flere virksomhedsrepræsentanter angiver, at de kan identificere sig med deltagerne, idet sindslidelse jo kan ramme os alle, som de udtrykker det. For de arbejdsgivere, som umiddelbart er skeptiske overfor at integrere sindslidende, har projektet ydermere medvirket til at nedbryde fordomme berøringsangsten overfor sindslidende.

En væsentlig del af metoden i projektet har været at undgå at stemple de sindslidende med en bestemt diagnose. Dette begrundes med, at den enkelte let bliver sygeliggjort, hvis vedkommendes adfærd hele tiden bliver knyttet sammen med diagnosen. Det har vist sig, at de fleste virksomheder heller ikke har vist en særlig interesse for at få diagnosen oplyst. Ofte er det derfor i praksis den sindslidende selv, som oplyser

om diagnosen, hvis arbejdsgiveren spørger hertil eksempelvis i forbindelse med aftaler omkring skånehensyn. Dette medvirker også til at afdramatisere sygdommen. I projektet er tilgangen således at se på den enkeltes muligheder frem for begrænsninger. Det handler om at opøve den enkelte i at mestre sin sindslidelse, så den ikke bliver invaliderende overfor deltagelse i samfundet generelt og på arbejdsmarkedet i særdeleshed.

Den kritiske fase i projektet opstod ved projektperiodens afslutning, hvor hver enkelt deltager blev overleveret til kommunen. Erfaringerne fra projektet viser tydeligt, at de sindslidende har dårlige erfaringer med kommunen og føler sig ladt i stikken af de kommunale myndigheder. At få gruppen af sindslidende i beskæftigelse kræver en intensiv og vedholdende indsats fra en person/organisation, som fastholder kontakten med borgeren. Der kan i den forbindelse sættes spørgsmål ved, hvorvidt de kommunale myndigheder (sagsbehandlere i jobcentret) er i stand til at løfte denne opgave tids- og ressourcemæssigt. Kan det betale sig at lukke sindslidende ind af bagdøren, når der ligger store bunker med sager som har større bevågenhed hos politikerne.

Det kan det efter vores vurdering. At forbedre de sindslidendes arbejdsmarkedstilknøytning er en velfærdsgevinst for den enkelte, som får opfyldt et ønske om at bidrage til samfundet. For kommunerne og staten er det ligeledes en god forretning. I udgangspunktet har Projekt Brobygning ikke kostet kommunerne noget, idet projektet er finansieret af midler fra Finanslovens Handikapmidler. Deltagerne fortsætter på deres hidtidige offentlige forsørgelse (førtidspension, kontanthjælp, sygedagpenge m.v.). Af samme grund har deltagelsen heller ikke skulle godkendes af kommunen. På samme vis er arbejdspraktikken gratis for virksomhederne. Hvis projektet rulles ud i større skala, er der også god økonomi i det.

Der er penge at spare for kommunen og statskassen næsten uanset, hvor ringe grad af tilknytning den sindslidende får til arbejdsmarkedet. Arbejdsgiverne får tilført arbejdskraft, og medvirker til at løse et samfundsmæssigt problem. Den sindslidende opnår et større selvværd, og følelse af at være en værdifuld del af samfundet. Dette kan også medvirke til færre indlæggelser og træk på sundhedssystemet – og så skal

vi ikke glemme at de sindslidende faktisk bidrager til samfundets produktion af varer og tjenesteydelser. Dette kan illustreres med følgende eksempel:

"Vi har haft stor glæde af Julies store viden indenfor dette område, og hun har også kunnet fortælle os om mange ting. Lige inden hun stoppede i praktik, kom hun faktisk så langt, at hun kunne holde et oplæg, hvor hun viste lysbilleder fra nogle af hendes rejser i forbindelse med kunsthåndværk bl.a. til Mongoliet, og det var virkelig spændende" (citat, arbejdsgiver, museums-konserveringsværksted).

Det er vigtigt at understrege, at en succesfuld integration af de sindslidende på arbejdsmarkedet bl.a. er båret af de sindslidendes ansættelse i jobs, der er meningsfulde for både den sindslidende og virksomheden. Projekt Brobygning viser, at der er brug for og plads til de sindslidende på arbejdsmarkedet. Det kræver blot, at nogen påtager sig ansvaret for at tage de sindslidende ved hånden og medvirke til at integrere og fastholde dem på arbejdsmarkedet.

Litteraturliste

Ankestyrelsen, 2004: Før tidspensioner: Årsstatistik 2004, Ankestyrelsens statistikker, Kbh.

Beskæftigelsesministeriet, 2007: *Redegørelse om udviklingen på førtidspensionsområdet og det rummelige arbejdsmarked*, Socialministeriet, Beskæftigelsesministeriet og Finansministeriet, Kbh.

Boll, J & Kruhøffer, A, 2002: Virksomhedernes Sociale Engagement, Årbog 2002, Social Forsknings Institut, Kbh.

Bredgaard, T. (2004): Virksomhedernes sociale ansvar – fra offentlig politik til virksomhedspolitik, Aalborg Universitet.

Clausen m.fl. 2004: Clausen, Thomas / Pedersen, Jane Greve / Olsen, Bente Marianne / Bengtsson, Steen, 2004: Handicap og Beskæftigelse – Et forhindringsløb? Social Forsknings Institut, Kbh.

CLH (2004): *Job med løntilskud til førtidspensionister*, København: Center for Ligebehandling af Handicappede.

DISCUS (2006a): *Landsdækkende undersøgelse – Ansatte i fleksjob*, DISCUS.

DISCUS (2006b): *Undersøgelse vedr. førtidspensionister i løntilskudsjob*, DISCUS.

Esping-Andersen, Gösta, 2002: Towards the Good Society Once Again, i Esping-Andersen (red.) *Why We Need a New Welfare State*, Oxford University Press, Oxford

Holt m.fl. 2003: Holt, Helle / Jørgensen, Martin S. / Jensen, Søren / Boll, Joachim / Pedersen, Jane Greve, 2003: Virksomhedernes Sociale Engagement, Årbog 2003, Social Forsknings Institut, Kbh.

Institut for Menneskerettigheder, 2005: Personer med funktionsnedsættelser I Danmark, Udredning nr. 3, Institut for Menneskerettigheder, Kbh.

Juul m.fl. : Juul, Søren / Troest, Annelise / Anker, Jørgen, 1994, Kommunerne og de sindslidende, Dansk Sygehus Institut & Social Forsknings Institut, Kbh.

Juul m.fl. : Juul, Søren / Troest, Annelise / Anker, Jørgen, 1996, Kommunerne og de sindslidende, Dansk Sygehus Institut & Social Forsknings Institut, Kbh.

Langager, Søren, 2002: Undervisning kan være et alternativ – voksenundervisning og sindslidende, Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag, Kbh.

Middelboe, Thomas & Juul, Søren, 1994: Sindslidende i samfundet – perspektiver for socialpsykiatrien, Dansk Sygehus Institut & Social Forsknings Institut, Kbh.

Miiller m.fl. 2006: Miiller, Max Mølgaard / Høgelund, Jan / Geerdsen, Peter Pico, 2006: Handicap & Beskæftigelse – udviklingen mellem 2002 og 2005, Social Forsknings Institut, Kbh.

Olsen, Henning, 2000: Holdninger til handicappede. En surveyundersøgelse af generelle og specifikke holdninger, Social Forsknings Institut, Kbh.

PLS Consult, 1997: Et Arbejdsmarked med plads til alle – erfaringer med integration af sindslidende i erhvervslivet, PLS Consult, Århus N

Rosdahl, A, & Pedersen, J.G.,2001: Employment of the Disabled, Working Paper, Nordic Network on Disability Research

Rosdahl, A & Uldall-Poulsen, H, 2003: Lederne og det sociale ansvar, Social Forsknings Institut, Kbh.

Rosenstock m.fl. : Rosenstock, Maja / Tinggard, Karen / Holt, Helle & Jensen, Søren
2004: Rummelighedens Rammer, Social Forsknings Institut, Kbh.

Schau, Malene E. , 2005: Sindslidende og Arbejdsmarkedet – en dokumentation af
hvad der virker og hvorfor... , Viborg Amt, Viborg

Thauwlow, I & Friche, C, 2000: Omstilling, ændrede krav og marginalisering, casestudie,
Social Forsknings Institut, Kbh.